

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ
Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

İnsana Yakıdır İş Olanağı için Değer Zinciri Analizi

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri
için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Mart 2018

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

İÇİNDEKİLER

1. Giriş.....	4
2. Değer Zinciri.....	5
3. Amaç ve Beklenen Bulgular.....	7
3.1. Değer Zinciri Aktörlerinin Belirlenmesi - Ön Araştırma.....	8
3.2. Suriyeli İş Gücü ve Girişimcilere Dair Ön Bilgi.....	9
4. Görüşmeler ve Yöntem.....	10
4.1. Soru Akışı.....	10
5. Zeytine Dair Bulgular.....	13
5.1. Zeytin Ağacı ve Meyvesi	13
5.2. Zeytin ve İklim Değişikliği	14
5.3. Gaziantep ve Kilis Tarım Alanları	19
5.4. Gaziantep ve Kilis'in Türkiye Zeytinciliğinde Yer.....	20
5.5. Dünya Zeytin ve Zeytinyağı Verileri	23
6. Zeytin ve Zeytinyağının Temel Aktörleri	26
6.1. Araştırma ve Eğitim	27
6.2. Köprü Kuruluşlar.....	28
6.3. Değer Zinciri Aktörleri.....	33
6.4. Düzenleyici ve Destekleyici Kurumlar	35
7. Hasat ve Zeytin İşleme Sistemleri	39
7.1. Zeytin ve Zeytinyağı Kalitesini Belirleyen Faktörler.....	39
7.2. Zeytin Hazırlama İşlemleri.....	43
7.3. Zeytinyağı Elde Etmek için Uygulanan Temel İşlemler	45
7.4. Zeytinyağından Elde Edilen Yan Ürünler	46
8. Zeytin Değer Zinciri için Proje Önerileri ve Öneri Değerlendirme Kriterleri	48
8.1. Değer Yaratmayan ve Devam Edilmediği Takdirde Maliyet Düşürecek Ürün İşlem ve Operasyonlar.....	50
8.2. Değer Yaratmayan ve Azaltıldığı Takdirde Maliyet Düşürecek Ürün İşlem ve Operasyonlar	52
8.3. Değer Yaratın Ürün, İşlem ve Operasyonları Çoğaltmak.....	54
8.4. Yeni Değer Yaratmak.....	56
8.5. Değer Zinciri Aktörleriyle Birlikte Proje Fikirlerinin Ön Değerlendirmesi.....	58
8.6. Genel Değerlendirme	61
9. Ekler.....	64
9.1. Görüşme Listesi.....	64
9.2. Çalıştay Katılımcı Listesi	67
9.3. Kaynakça	68

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABGS	Avrupa Birliği Genel Sekreterliği
ABİGEM	Avrupa Birliği Türkiye İş Geliştirme Merkezleri
AÇEV	Anne Çocuk Eğitim Vakfı
ANAEM	Ankara Nükleer Araştırma ve Eğitim Merkezi
ANTHAM	Ankara Nükleer Tarım ve Hayvancılık Araştırma Merkezi
Ar-Ge	Araştırma Geliştirme
BSTB	Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
BM	Birleşmiş Milletler
BÜGEM	Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü
EİB	Ege İhracatçılar Birliği
EZZİB	Ege Zeytin ve Zeytinyağı İhracatçıları Birliği
DSİ	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GKGM	Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü
GSO – MEM	Gaziantep Sanayi Odası – Mesleki Eğitim Merkezi
GTB	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı
GTHB	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
İKA	İpekyolu Kalkınma Ajansı
ILO	International Labour Organization - Uluslararası Çalışma Örgütü
IOC	International Olive Council - Uluslararası Zeytin Konseyi
IPARD	Avrupa Birliği Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Programı
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MAM	Marmara Araştırma Merkezi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
SANAEM	Sarayköy Nükleer Araştırma ve Eğitim Merkezi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TAEK	Türkiye Atom Enerjisi Kurumu
TAGEM	Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TRGM	Tarım Reformu Genel Müdürlüğü
TİM	Türkiye İhracatçıları Meclisi
TKDK	Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TURKPATENT	Türk Patent ve Marka Kurumu
TRGM	Tarım Reformu Genel Müdürlüğü
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
TTO	Teknoloji Transfer Ofisi
TUBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TZOB	Türkiye Ziraat Odaları Birliği
UGTP	Ulusal Gıda Teknoloji Platformu
UNDP	United Nations Development Programme – Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UR-GE	Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesinin Desteklenmesi
UZSZA	Uluslararası Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Anlaşması
UZZK	Ulusal Zeytin ve Zeytinyağı Konseyi
ZZTK	Zeytin ve Zeytinyağı Tanıtım Komitesi

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

1. Giriş

Sekizinci yılına giren Suriye mülteci krizi, modern zamanların en geniş ölçekli, uzun süren ve karmaşık insani krizlerinden biri olarak sürmektedir. Bu çatışmanın etkileri giderek artan biçimde ekonomik ve sosyal alanlara uzanmakta, Suriye krizi başlamadan önce de zorlu sosyoekonomik koşullarla karşı karşıya bulunan ev sahibi ülkelerde ekonomik faaliyetlere sekte vurmakta, gelir kayıplarına neden olmakta ve kaliteli kamu hizmetlerine erişimi güçleştirmektedir. Suriye Mülteci Krizi, yol açtığı benzeri görülmemiş nüfus hareketi nedeniyle uluslararası ilgi odağındadır. Mülteci alan ülkeler durumla baş etmede ve ev sahibi toplulukları desteklemede önemli güçlüklerle karşılaşmaktadır. İnsani ihtiyaçların karşılanmasına yönelik yardımlar ön planda olmakla birlikte, geçim desteği giderek odaklanma noktası olmaya başlamıştır.

Bu bağlamda, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO); eşgüdümü Birleşmiş Milletler (BM) kuruluşları ve kalkınma ortakları tarafından koordine edilen Bölgesel Mülteci ve Dayanışma Planında (3RP) verilen geçim kaynakları bileşeni kapsamında önemli bir rol oynamaktadır. ILO Türkiye Ofisi, Türkiye'de Suriyeli mültecilere yönelik üç ayaklı bir strateji geliştirmiştir:

1. Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve ev sahibi toplulukların 'İnsana Yakınsır İş'e erişimini kolaylaştırmak için yetenekli, yetkin ve üretken bir işgücü arzı yaratmaya katkıda bulunmak,
2. Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve ev sahibi topluluklar için iş yaratarak veya girişimciliği artırarak belirli sektörlerde ve coğrafi bölgede yerel ekonomik gelişmeyi desteklemek,
3. Kapsamlı kalkınma stratejilerinin uygulanmasında Türkiye işgücü piyasası yönetim kurumlarını ve mekanizmalarını güçlendirmeye destek sağlamak.

Bu stratejiler kapsamında, ILO Türkiye Ofisi, çeşitli alanlarda, geçim kaynaklarını ve insana yakınsır iş fırsatlarını iyileştirmek adına; Şanlıurfa, Gaziantep, Adana, Mersin, Hatay, Ankara ve İstanbul'da projeler geliştirmektedir. Mültecilerin ve ev sahibi toplulukların istihdamını artırmak için hem emek arzına hem de talebe odaklanılmaktadır. İlgili kamu kurumlarının, işverenlerin ve işçi örgütlerinin kurumsal ve operasyonel kapasitesini artıran projeler geliştirilmektedir.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

2. Değer Zinciri

Değer zincirinin temel şeması aşağıdaki gibidir. ILO, bu değer zincirine destek vermeyi, değer zincirini fasilite etmeyi, birimlere (özel sektör, STK, kamu kurumları) dâhil olmadan; bağımsız olarak birimler ve sektörün verimini arttırmayı planlanmaktadır. ILO, sektörün tıkanıdığı alanları tespit edip kümenin sonuç odaklı hareket etmesini sağlamayı, pazar için farklı analitik çerçeveleri gerekçelendirerek birleştirici ve rehberlik edici olmayı planlamaktadır.

Aşağıdaki değer zinciri şemasında görüleceği gibi en temel süreçler; tedarik, üretim, satış ve pazarlamadır. Tüm bu süreçler için bilgilendirme, iletişim ve düzenlemeler önemlidir. Bilgilendirme ve iletişim içinse bilgi, altyapı ve ilgili hizmetler süreci etkilemektedir.

A) Bilgi: Tedarik, üretim ve satış pazarlamaya dair bilgilerin saptanması önemlidir.

Örneğin, zeytin sektöründe;

- Gaziantep ve Kilis'te, zeytin fidanlarının envanterinin yapılması,
- İklim ve coğrafyaya uygun fidanların belirlenmesi,
- Uygun fidanların ekiminin yapılması,
- Zeytin toplama işleminin zeytinin yağ seviyesi yüksek olduğunda yapılması,
- Dallara ve yapraklara zarar vermemek için mekanik hasat; yani tarakla-elle toplama yapılması, Makine ile hasat yapılacaksa uygun makine ve uygun hasat mesafesinin belirlenmesi,
- Yere dökülüp bekleyen zeytinle üst dallardaki zeytinlerin birbirine karıştırılmadan ayrı ayrı işlenmesi,
- Toplanan zeytinlerin doğru zamanda (beklemeden) ve doğru şekilde sıkma tesislerine ulaştırılması
- Rekoltenin doğru belirlenmesi

gibi bilgilerin, hangilerine, yörede hâkim olduğu ve bunlardan hangilerinin uygulandığını bilmek gerekmektedir. Bunun yanında, Dünya trendlerine hâkim olmak ve güncel bilgilerle hareket etmek uzun vadeli stratejik planlama kabiliyetini arttırmaktadır.

B) Alt yapı: Alt yapı, hasat öncesi, hasat zamanı, hasat sonrası gereken su ve enerji kaynaklarıyla ve zeytinyağı ve salamura tesisleriyle ilintilidir. Yeterli sayıda modern tesisle birlikte zeytin ve zeytinyağının kalitesi artmıştır. Yeterli sayıda tesis olmadığı durumda, plastik çuvallarda sıra bekleyen zeytinlerin karasuları çıkmakta ve asit dereceleri artmaktadır. Alt yapı başlığındaki önemli konulardan bir diğeri, karasu için ikili faz sistemine geçilmesi ve karasuyun toprağa salınmayıp havuzlara alınması ve endüstride değerlendirilmesidir.

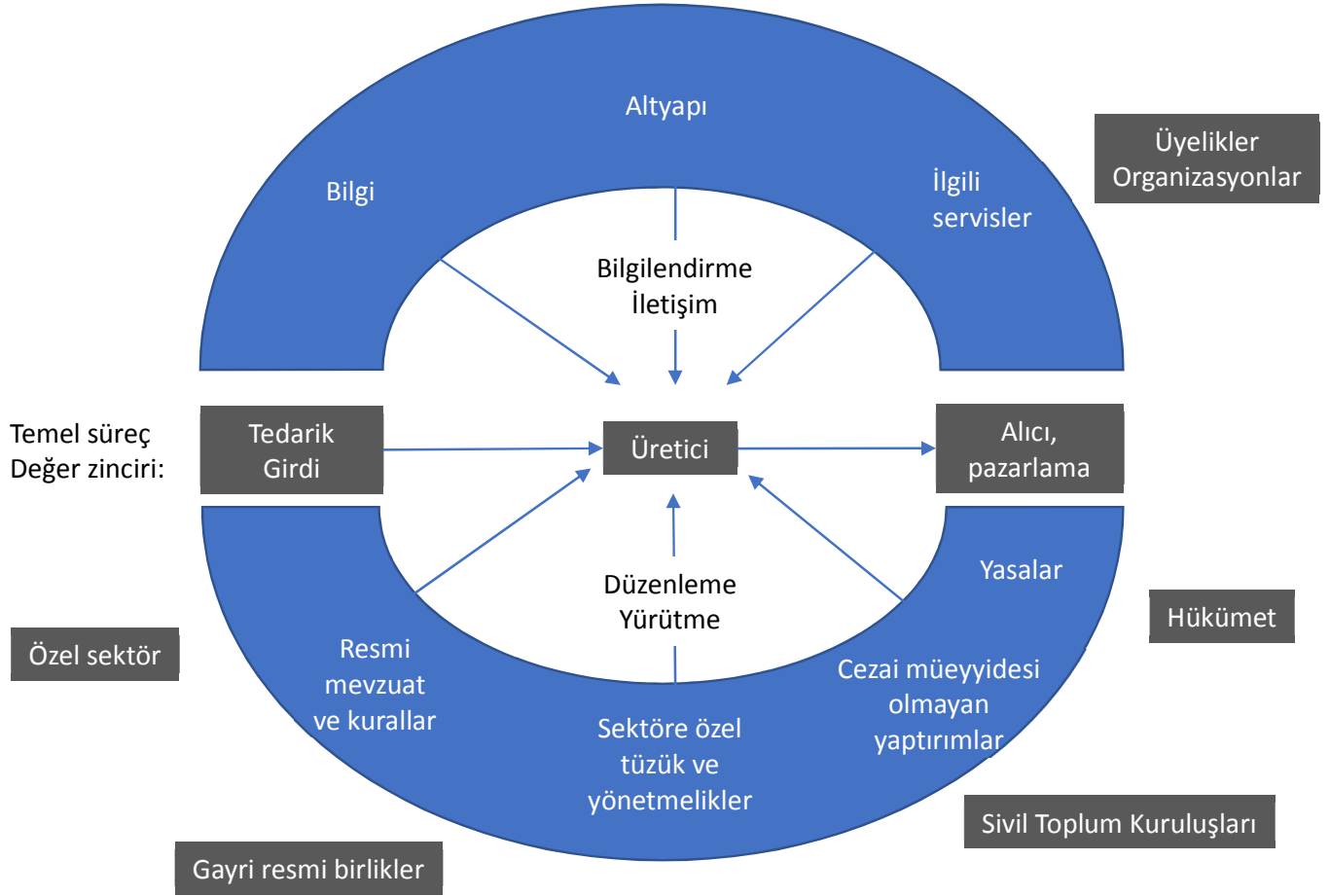
Sulama tesisleri, su kaynakları ve bağlantılı olarak elektrik kullanımı, iklim değişikliği ile birlikte daha da önemli hale gelmiştir. Kuraklıkla birlikte alternatif su kanalları, damla sulama, daha derin sondaj ihtiyacı ortaya çıkmakta bu durum da daha fazla elektrik sarfiyatına neden olmaktadır.

C) İlgili Hizmetler: Sektördeki dernek ve birlikler; rekolte, eğitim, fidan, sulama, pazarlama gibi konularda ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından hizmet almaktadır.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Değer zincirinin “Düzenleme ve Yürütme” kısmında; resmi mevzuat ve kurallar, sektöre özel tüzük ve yönetmelikler, cezai müeyyideler ve cezai müeyyidesi olmayan yaptırımlar ile yasalar bulunmaktadır. Değer zincirinin ikinci halkasında ise özel sektör, gayri resmi birlikler, sivil toplum kuruluşları (STK) ve hükümet bulunmaktadır.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

3. Amaç ve Beklenen Bulgular

Bu çalışma ile amaçlanan, Gaziantep ve Kilis'te, zeytin sektöründe, 'İnsana Yakışır İş' yaratmak adına değer zinciri halkalarında uluslararası iş standartlarının uygulanmasını teşvik ederek, sektör fırsatlarının ortaya çıkarılmasını ve sektör kısıtlamalarının ortadan kaldırılmasını destekleyecek bir çerçeve geliştirmektir. Yerel ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmak, zeytin sektöründe yer alan paydaşların diyalogunu kolaylaştırmak ve cinsiyet eşitliğini teşvik etmek için zeytinin değer zincirinin analiz edilmesi hedeflenmiştir. Değer zinciri analizi için aşağıda belirtilen çalışmalar yapılmıştır:

1. Seçilen sektör/alt sektör ve ürün, potansiyel ve ekonomik trendler hakkında hedef kitle analizi için masa başı çalışması yapılmış ve ILO dokümanları incelenmiştir.
2. Bire bir görüşmeler ve odak grup toplantılarında kullanılacak soru akışı ve sonuçların analizi için çalışma planı ve metot hazırlanmıştır.
3. Sektörün önde gelen oyuncular ve örgütleri, kamu kurumları, kalkınma ajansları, STK'lar, araştırma enstitüleri ve diğer ilgili kuruluşlarla görüşmeler yapılmış, yerel ekonomik büyüme, karlılık ve istihdam potansiyelini belirlemek, Suriyeli mülteciler ve ev sahibi toplulukları için mevcut pazar bağlantılarını, sorunları, zorlukları tespit etmek ve istihdam fırsatlarını ortaya çıkarmak için odak grup tartışmaları düzenlenmiştir.
4. Bulguları ve toplanan verileri tartışmak, tarım sektörü için tanımlanmış alt sektör / üründe sosyal diyalogu kolaylaştırmak, ILO yetkilileri ve seçilen değer zinciri paydaşlarıyla toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımını geliştirmek için atölye çalışmaları yapılmıştır.
5. Görüşmeler, odak grup toplantıları ve değer zinciri paydaş atölyesinin sonuçlarını içeren taslak rapor ILO Türkiye Ofisi'ne sunulmuştur.
6. ILO'nun "İnsan Onuruna Yakışan İş İçin Değer Zincirinin Geliştirilmesi" öneri ve içeriği doğrultusunda görüşülen organizasyonların listesini içeren taslak rapor nihai hale getirilmiştir.

Bir sonraki adımda, ILO Türkiye Ofisi ile merkezi ve yerel düzeydeki ilgili paydaşların katılımıyla gerçekleştirilecek çalıştayla birlikte ana bulguların sunumu ve analizi yapılacaktır.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ
Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

3.1 Değer Zinciri Aktörlerinin Belirlenmesi - Ön Araştırma

Bu çalışmaya başlanmadan önce, tarım alanında, Antep fıstığı ve zeytin sektörleri için ön araştırma yapılmıştır. Ön araştırmada, sektörlerin gelişimi, ‘İnsana Yakışır İş’ hacimleri ve hedef kitleleri araştırılmıştır. Bu çalışma için yararlanılan kaynaklara, kaynakça bölümünde yer verilmiştir.

Tarım sektörü için alt sektörün belirlenip gerekçelendirilme sürecinde aşağıdaki kurum ve kişilerle ön görüşmeler yapılmıştır:

<i>Kurum / Organizasyon</i>
Gaziantep Ticaret Odası – Suriyeliler İçin Yardım Masası
Gaziantep Sanayi Odası – Mesleki Eğitim Merkezi (GSO – MEM)
Gaziantep Ticaret Borsası
Güneydoğu Anadolu İhracatçılar Birlikleri
İpekyolu Kalkınma Ajansı (İKA)
Syrian Businessmen Association
Syrian Economic Forum

<i>Tarımla ilgili kurum ve kuruluşlar</i>
Kilis Ticaret ve Sanayi Odası
Nizip Ticaret Odası
Nizip Ticaret Borsası
Gaziantep Üniversitesi Gıda Mühendisliği Bölümü
Gaziantep İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı

Fotoğraf: Nurhan Keeler (Kasım 2017) Gaziantep, Zeytinlik

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

3.2 Suriyeli İş Gücü ve Girişimcilere Dair Ön Bilgi

Ön görüşmeler ve masa başı çalışması esnasında gelir kaybı yaşayan ve Türkiye’de kamu hizmetlerine zor erişen Suriyelilerin, Gaziantep’teki bazı sektörlerde olumlu katkıda bulundukları saptanmıştır:

- 2011’de savaş başladığından bu yana, Suriyeliler, Türkiye’de, 6.000 yeni resmi şirket kurmuştur ve bazı tahminler Suriyeli şirketlerin sermaye toplamının 1 ila 1,5 milyar dolar civarında olduğunu göstermektedir ¹.
- Nizip Ticaret Odası’nın verilerine göre, Nizip’te, çalışır durumda olmayan 20 - 25 sabun fabrikası, Suriyeliler tarafından faaliyete geçirilmiş ve sektör hem iç hem dış pazarlarda hareketlenmiştir.
- Görüşme yapılan kişilerin çoğu, tarım sektöründeki işçi bulamama sıkıntısının, Suriyeli işçiler sayesinde aşılmış olduğunu belirtmişlerdir. Toprağın hazırlanması, hasat ve hasat sonrası işlemler için tarlada çalıştıracak işçi bulanamaması; farklı kurum ve kuruluşlar, çiftçiler, işleyiciler, tüccarlar, tedarikçiler ve STK’lar tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Türkiyeli işçilerin, tarım sektöründe çalışmayı tercih etmedikleri ve aldıkları aynı ve nakdi yardımlarla geçindikleri söylemi yaygındır. Suriyeli işçilerin ise sürekli ve iyi iş bulma kaygısıyla büyük şehirlere göç ettikleri belirtilmiştir. Bazı çiftçiler, Suriyeli işçilerin sürekliliğini sağlamak için tarlalarını, Suriyeli işçilere, mahsulün yarısını paylaşmaları koşuluyla kiralamaktadırlar.
- 2015 yılında, Tarım Konseyi Üyesi Abdurrahman Hesen’in verdiği demece göre, Suriye’de elde edilen zeytinlerin %30’u Efrin’den gelmektedir. Kantonda, 20 milyonu aşkın zeytin ağacı bulunmaktadır. Her ağaçtan 150-200 kg zeytin alınmaktadır ve bu ağaçların %85’i büyük ağaçtır. 190 tane zeytin fabrikasından 174’ü işler durumdadır. İyi sezonda ve normal koşullarda, 185 ton zeytinyağı elde etme kapasitesi vardır. Zeytinden üretilen her şey değerlendirilmekte, zeytin çekirdekleri nargile kömürüne dönüştürülmektedir. Kantonda, 22 zeytin çekirdeği fabrikası ve 12 tane de sabun fabrikası bulunmaktadır.

Suriyelilerin profili ve yetilerinin envanteri bulunmamaktadır. Her şeyden önce Suriyeli mültecilerin yetilerinin ve Türkiye’de kalma eğiliminde olan nüfusun saptanıp; yol haritasının belirlenmesi ve politikaların üretilmesi gerekmektedir.

¹ Building Markets, (2017), Another Side to the Story: A market assessment of Syrian SMEs in Turkey 2017 (Araştırma, 2017 yılında, Türkiye’de, 230 Suriyeli işletmeci ile yapılmıştır. Araştırma ve rapor yazımı Global Affairs Canada (GAC) tarafından finanse edilmiştir ve Building Markets tarafından gerçekleştirilmiştir.)

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

4. Görüşmeler ve Yöntem

Kasım 2017 tarihinde, değer zinciri analizini yapmak için toplam 74 kişi ile görüşme yapılmıştır. Görüşmelerin 56'sı bire bir derinlemesine görüşme formatında yapılmış ve bir görüşme ortalama 180 dakika sürmüştür. Bire bir görüşmelerin yanı sıra üç kişiden oluşan bir mini ve 15 kişiden oluşan bir odak grup toplantısı yapılmıştır.

Görüşmelere başlamadan önce, tarımda alt sektörü belirlemek için yapılan ön görüşmelerde kullanılan listeler taranarak görüşme listesi oluşturulmuştur. Liste, 'kartopu yöntemi' ile genişletilmiştir; görüşme yapılan kişi ve kurumlara, faydalı olacağını öngördükleri başka kişi ve kuruluşlar sorulmuştur. Önerilen bu kişi ve kuruluşlar da görüşmelere dâhil edilmiştir.

Görüşmelere, dernek yönetici ve temsilcileri, kurum kuruluşlar, çiftçiler, perakende noktalar ve üreticiler dâhil edilmiştir. Görüşmeler, Gaziantep merkez, Burç, Nizip ve Kilis'te gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan kurum, kuruluş ve kişilerin listesi 9.1 Görüşme Listesi'nde verilmiştir.

4.1. Soru Akışı

Görüşmelerde, önceden hazırlanan ve ILO'nun **ekonomik**, **çevresel**, **sosyal** ve **kurumsal** kriterlerini kapsayan akış kullanılmıştır. Görüşmenin gidişatı, zamanı ve görüşülen kişiye göre bu akış esnetilmiş, sorular genişletilmiş, değiştirilmiş veya daraltılmıştır.

Ekonomik boyut: •Pazarın ve girişimcilerin +- büyüme trendleri •Sektörün katma değer yaratma yetileri •Yenilikçilik yaklaşımı	Sosyal boyut: •Cinsiyet eşitliğini gözetme, kadın ve genç istihdamına öncelik tanıma •İstihdam ve girişimciliğin önündeki bariyerleri saptama •Çocuk işçiliğini engelleme
Çevresel boyut: •Doğal kaynakların (su, enerji vs.) ve doğal malzemenin kullanımı •Üretimin çevreye etkisi •Enerji kullanımı, karbon emisyonu, karbon ayak izi	Kurumsal boyut: •Sektör oyuncularının birlikte hareket etmeye hazır olup olmadıkları •Rakipleri, tedarikçileri, çalışanlarına ve müşterilerine karşı kazan kazan felsefesini benimseyip benimsemedikleri •Geliştirilecek proje için deneyimli ve yetkin olup olmadıkları •Resmi ve hukuki engeller •İş birliğine hazır oldukları kurum kuruluşlar

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ
Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Görüşmelerde kullanılan sorular aşağıda listelenmiştir²:

Ekonomik Boyut:

1. Zeytin ve türevleri pazarı için büyüme beklentisi nedir?
2. Talep karşılanabiliyor mu? Sezonsal olarak sektörün karşılayamadığı talepler var mı? Alıcılar yani tüketiciler daha fazla ürün almak istiyor mu?
3. Zeytin ve türevlerini ithal ürünler ile ikame edebilir mi? Böyle bir gelişme - öngörü var mı?
4. Son beş senede, sektörde kendi işini yapanlar / girişimciler artmış mıdır, aynı mı kalmıştır yoksa azalmış mıdır? Bu gelişimi neye bağlıyorsunuz? Gerekçeleri nelerdir?
5. Sektörde yeni istihdam yaratma öngörüsü ve fırsatları var mı? Bu konudaki beklentiler nelerdir?
6. Ürünlerde değer yaratma (katma değerli ürün) son beş senede artmış mıdır, azalmış mıdır yoksa aynı mı kalmıştır?
7. Mevcut pazar için üretim süreçlerinde geliştirilebilecek alanlar var mı? Sektörde yeni ürünler geliştirmek mümkün mü?
8. Üretim maliyeti nedir? Fiyatlar alıcılar için daha cazip hale getirilebilir mi? Kazan - kazan fırsatı yaratılabilir mi?
9. Ürünün iç pazar avantajları ve dezavantajları nelerdir? Ürünün dış pazar avantajları ve dezavantajları nelerdir?
10. Alt yapı, nitelikli iş gücü, hammadde yeterli mi? Bu unsurların, fiyatları rekabet edilebilir seviyede mi?
11. İşletmeler, inovasyon ve gelişim için yeterli yönetsel ve teknik kapasiteye sahip mi?

Çevresel Boyut:

1. Çevresel konular söz konusu değer zincirini nasıl etkilemektedir?
2. Sektörde hangi doğal hammaddeler kullanılmaktadır? Hammadde doğal olsa bile işlenme ve kullanımı doğal yöntemlerle mi yapılmaktadır?
3. Hangi enerji kaynakları ne kadar kullanılmaktadır?
4. Toprağı (çevreyi) ve potansiyel üretimi nasıl etkilemektedir?
5. Üretim su kaynaklarını nasıl etkilemektedir?
6. Üretim hava kirliliği yaratmakta mıdır? Karbon ayak izi, karbon emisyonunun boyutu nedir?

Sosyal Boyut:

1. Suriyelilerin ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının, özellikle de kadınların bu değer zincirine nasıl bir katkısı olabilir? Hangi fonksiyonu, hangi rolü üstlenebilirler?
2. Suriyelilerin ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının, özellikle de kadınların bu iş kolunda istihdam hacmi - potansiyeli nedir?
3. Suriyelilerin ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının, özellikle de kadınların yeterli becerileri var mı? Hangi alanda daha fazla yer alabilirler?
4. Suriyeliler ve özellikle kadınlar, dezavantajlı gruplar; piyasayı, ekipmanı, satışları ve geliri nasıl etkilemektedir?
5. Suriyelilerin ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının, özellikle de kadınların bu sektörde yer almasının önündeki engeller nelerdir? Nedenleri nedir?
6. Çocuk işçi ve zorla çalıştırma söz konusu mudur? Hangi alanda ve ne kadar?

² GIZ GmbH, (Ekim 2015), Guidelines for value chain selection: Integrating economic, environmental, social and institutional criteria

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Kurumsal Boyut:

1. Bu alandaki işletmeler - özel sektör neleri kendi kendilerine çözebilir? Bunun için kamu yatırımı gerekli mi? Gerekli ise neden kamu yatırımı gerekli olabilir? Kamu yatırımının farkı ve katkısı ne olur?
2. Bu alana özel sektörün, kamunun, bağışçıların yatırımları var mı? Planlar, yapılacaklar olanlar gerçekçi mi? Nasıl?
3. Sektör politikaları yürürlükte mi?
4. Hükümet somut destek sağlıyor mu? Böyle bir şey beklenebilir mi? Nasıl?
5. Üreticilerin piyasalara (kolay) erişebiliyor mu? Piyasaya girmek için fiziksel ve / veya düzenlemelerle ilgili engeller var mı?
6. Değer zincirinde yer alan aktörler işbirliğine ve paylaşıma açık mı? Nasıl?
7. Hangi donör / destek kuruluşları iş birliği yapmaya hazır?
8. Değer zincirinin oyuncularını ve destekçilerini arasında 'kazan - kazan' işbirliği nasıl kurulabilir mi?
9. Değer zinciri analizi sonuçlarına göre belirlenecek olası programın - projenin etkisini gidişatını etkileyecek olumsuzluklar, bariyerler var mı? Neler?
10. Sektördeki inovasyon olanakları test edilip onaylanmış mı?
11. Aktörlerin örgütlenme (birlikte harekete geçmeleri vs) sorumluluklarını yerine getirme yetileri/kabiliyetleri/yeterlilikleri var mı?
12. Değer zincirinde kaliteyi arttırmak için yeterli iş geliştirme hizmetleri ve diğer destek hizmetleri var mı?
13. Projelerin finansman olanağı var mı?

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

5. Zeytine Dair Bulgular

5.1. Zeytin Ağacı ve Meyvesi

Yaklaşık 2000 yıl yaşayabilen uzun ömürlü zeytin, uzun çalı veya yoğun dalları ile yaprak dökmeyen bir ağaçtır. Zeytin ağacı, ilkbaharda çiçek açar ve yaz aylarında zeytin meyvesi olgunlaşmaya başlar. Eylül ayından kasım ayına kadar zeytinin rengi değişir; meyve, yeşilden mora, mordan da siyaha dönüşür ve olgunlaşma sürecini tamamlar. Bu aşamaya “renklilik” denir. Olgun zeytin hasadı, şubat ayından eylüle kadar devam eder. Elde edilen zeytinyağının kalitesi, zeytinlerin nasıl toplandığı ve işlendiği ile yakından ilişkilidir. En kaliteli zeytinyağı, dallardan birer birer toplanan zeytinlerden elde edilir. Zeytin, zemin üzerine düşürülerek ya da emici bir makine tarafından çekilerek de toplanabilir.

Zeytinyağı çıkarmak için ayrılan zeytinler, ilk olarak otomatik makinelerde yaprak dökme ve yıkama işlemine tabi tutulur. Ardından zeytinler, baskılarda ezilir; böylece, meyve dokulardan elde edilen zeytinyağı oluşur. Yaklaşık 10 kilo zeytin, 1 kilo erken hasat zeytinyağını oluşturmak için kullanılır.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

5.2. Zeytin ve İklim Değişikliği

Zeytinde uzun yıllardan beri mahsul ‘bir yıl var, bir yıl yok’ şeklinde iken son yıllarda neredeyse ‘iki yıl yok, bir yıl var’ şekline dönüşmüştür (periyodisite; ağaçların bir yıl mahsul verip ertesi yıl hiç vermemesi ya da az vermesi). Periyodisitede gözlemlenen bu değişime, iklim değişikliği ve ‘doğru bilinen yanlış’ kültürel işlemler (budama, sulama, hasat şekli, saklama, işlem vs.) neden olmaktadır. İklim değişikliğiyle birlikte artan sulama ihtiyacı nedeniyle bazı Antep fıstığı ve zeytin üreticileri, sulama projeleri geliştirmeye başlamışlardır.

Nizip Ticaret Odası, Zeytin Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesinin Desteklenmesi (UR-GE) projesi için Kasım 2017’de çağrı yapmıştır. Çağrıya katılmayan zeytin üretici ve işleyicilerinin çoğu 2017 yılında mahsul olmadığı için projeye katılmamışlardır.

Aşağıdaki dilekçe, Nizip Zeytin ve Antep Fıstığı Üreticileri Derneği tarafından, T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanı’na gönderilmek üzere hazırlanmıştır. Dilekçede, özetle; bölgede her sene yağışların azaldığı, sulama kanalları sisteminin geliştirilerek tüm Barak ovasının acilen sulanması gerektiği, su basıncının az olduğu yerlerde elektrik gerektiği ve suyun maliyetinin arttığından bahsetmektedir. Bu nedenle güneş enerjisine geçiş için bakanlıktan maddi destek beklenmektedir.

Tarım Bakanımız Sayın Ahmet Eşref FAKKIBABA ' ya sunulmak üzere;

Gecikme ve eksikliklerle beraber Belkis-Nizip sulama sistemi 2016 yılında sulama birliğine devir edildi. Emeği geçen herkese teşekkür ederiz. Bizlerin, Giresun Valisi olarak yolcu ettiğimiz Harun Beyin ve bilhassa hemşehrîmiz Abdulhamit GÜLÜN 'ün gayretleri ile Enerjisa'ya ödenmesi gereken elektrik depozito bedeli sene sonuna ertelenmiş böylece sistem çalışmaya başlamıştır.

SİSTEM ŞÖYLE ÇALIŞMAKTADIR.

- 1- **ACIK BÜYÜK KANAL:** Burada meydana gelen büyük su kaybı sebebi ile su verilmemekte olup mutlaka tamir edilmesi gerekmektedir.
- 2- **ACIK KÜÇÜK KANAL:** Burada su kaybı fazla olmamakla beraber arada bir su verilmektedir. Kaçak olan yerlerin tamiri gerekmektedir.
- 3- **KAPALI SİSTEM :** Bu sistem şu anda çalışmakta genellikle "yer altı damlama" sureti ile zeytin ve fıstık ağaçları sulanmaktadır. Sistem bazı hatalar (bazı yerlerde basınç, 1 bar, bazı yerlerde boruları patlatacak şekilde basınçlıdır.) Birlik şüna kadar 81 adet arıza ile uğraşmış bunun için 250 000 00 TL ye yakın para harcanmıştır. Birliğe bir yerlerden para aktarılması, desteklenmesi gerekmektedir.

Su basıncının az olduğu yerlerde "Damlama sistemini " çalıştırmak için elektrik enerjisine ihtiyaç vardır. Hidrat diye tabir edilen ünitelerin yanına elektrik çekilmesi gerekmektedir.

A- Sistem tamamen elektriğe bağlı olup suyun maliyeti artmaktadır. Buda çiftçilerimizin sisteme entegre olmasını zorlaştırmaktadır. Mutlaka "Güneş Enerjisi" solar sisteme geçmek gerekmekte suan en önemli sorun budur.

B- Bölgemizde her sene yağışlar azalmakta acilen sistemin yaygınlaştırılarak "Acilen bütün Barak Ovasının" sulanır hale getirilmesi gerekmektedir.

C- Diğer mahsullerde olduğu gibi "Antep Fıstığının" destekleme kapsamına alınması için çaba gerekmektedir.

Av. Mehmet Maruf MARUFOĞLU
Nizip Zeytin ve Antepfıstığı Üreticileri
Birliği Derneği Başkanı

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Aşağıdaki fotoğraf, Gaziantep'in Burç kasabasında, Kasım 2017'de çekilmiştir. 'Gemlik tipi' zeytinler, kurak geçen yaz ayı dolayısıyla sulanmıştır. Çiftçiler sulama için her geçen gün daha fazla tankerle su taşıyıp, su ve nakliyenin artan maliyetine katlanmaktadır (Yaklaşık 300 ağaç, yarım günde sulanmaktadır).

Fotoğraf: Nurhan Keeler (Kasım 2017) Gaziantep, Burç

Zeytin hep yeşil kalan bir bitki olduğu için tüm yıl boyunca su tüketmektedir. Zeytinin genellikle yıllık yağış ihtiyacı 400 - 600 mm'dir. Yüksek verim içinse bitkinin 600 - 800 mm'lik yağışa ihtiyacı vardır. Zeytinin suya en çok ihtiyaç duyduğu zamanlar ise yaz aylarıdır. Yaz aylarında ihtiyaç duyulan su miktarı iklime, bitkinin genine, fizyolojik koşullara (toprak kliması) ve plantasyon durumuna (özelikle ağaç sıklığı ve budama şekline) göre değişmektedir.

Zeytin yetiştirilen ülkelerde çeşitli araştırmacılar tarafından, su tüketimini belirlemek amacıyla potansiyel evapotranspirasyon baz alınarak yapılan araştırmalar, zeytinde aktüel evapotranspirasyonun, potansiyel evapotranspirasyonun, %60-70'i civarında olduğunu ortaya koymuştur. Zeytinin su gereksinimi; gelişmenin başlangıcı ve somak oluşumunda 186 mm, çiçeklenme aşamasında 50 mm, meyvelerin büyüme aşamasında 378 mm, meyvelerin olgunlaşma aşamasında ise 150 mm olmak üzere, toplam 764 mm olarak saptanmıştır.

Zeytin sulamasının ekonomik olmayacağı görüşü geçerliliğini kaybetmektedir. Zeytin yetiştirilen bölgelerde yapılan gözlemler, kurak geçen yaz aylarında, yağışların istenilen düzeyden az olması sebebiyle, sulama yapılan ağaçların veriminin, sulanmayan ağaçlara göre oldukça fazla olduğunu ortaya koymaktadır.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Kış yağışlarının 500 mm civarında olduğu zeytinlik yörelerde, sulamalar, çekirdek sertleşmesi aşamasında ve bu aşamadan sonra olmak üzere 2 kez uygulanmaktadır. Kış yağışlarının yetersiz olduğu durumlarda ise sulamalar, erken ilkbaharda, çiçek tomurcuğu aşamasında; erken yazda, çiçeklenme aşaması başlangıcında ve özellikle çekirdek sertleşmeye başladığı meyve oluşum aşamasında olmak üzere 3 kez yapılabileceği gibi çiçeklenmeden 2 - 3 hafta önce, meyveler normal büyüklüklerinin 1/3 üne ulaştığında ve meyveler tam iriliği aldığı da yapılabilir.

Aşağıdaki fotoğraf, Gaziantep'in Şahinbey ilçesinde, Kasım 2017'de, erken hasat yapan bir zeytin bahçesinde çekilmiştir. Henüz hasada hazır olmayan mahsul, yağmur düşmeden önce ve toplayacak kimse bulunamadığı için mahsulün 'olduğu kadarını' kurtarmak amacıyla erken hasat edilmektedir. Bölge çiftçilerinin çoğunda bu şekilde bir eğilim vardır.

Görüşülen çiftçiler, sulama maliyetine katlanamadıklarını, ancak; böyle bir maliyetin karşılanması durumunda iki kat verim almanın mümkün olduğunu belirtmişlerdir. Görüşülen çiftçilerin çoğu, iklim değişikliği öncesine kadar zeytine çok da emek harcamadan mahsul aldıklarını ifade etmişlerdir.

Fotoğraf: Nurhan Keeler (Kasım 2017) Gaziantep, Şahinbey

Ayrıca, erozyonu önlemek ve topraktan daha fazla kazanç sağlamak için zeytin ağaçlarının aralarına dikilen meyve ağaçlarının zeytinden daha fazla suya ihtiyaç duydukları gerçeğini de göz ardı etmemek gerektiğini belirtmişlerdir. Zeytin, diğer örtü bitki – meyvelere göre daha az suya ihtiyaç duymaktadır.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Tarımsal Araştırmalar Politikalar Genel Müdürlüğü (TAGEM) ve Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ) tarafından “Türkiye’de Sulanan Bitkilerin Bitki Su Tüketimi Rehberi”³ 2016 yılında yayınlanmıştır. Büyük sulama sistemlerinin yatırım maliyetleri yüksektir. Bu sistemleri kurgularken ve uygularken gerçekçi göstergelerin dikkate alınması gerekmektedir. Bu göstergelerin en önemlileri arasında bitki su tüketimi, bitki deseni, su kaynağının özellikleri, toprak ve topoğrafik özellikler ile sosyoekonomik yapı sayılmaktadır. Sulama projelerinin kanal kapasiteleri ve sulanacak alan hesaplamasında, bitki su tüketimi değerlerine ihtiyaç vardır. Bu nedenle “Bitki Su Tüketim Rehberi” sulama planlanması, sürdürülebilir toprak yönetimi, arazi bozulmasının önlenmesi, tarla içi geliştirme hizmetleri ve büyük sulama projelerinin gerçekleştirilmesinde mutlaka gerekli olan ulusal temel bir kaynaktır.

Onuncu Kalkınma Planında “Tarımda Su Kullanımının Etkinleştirilmesi Programı Eylem Planı”⁴ Öncelikli Dönüşüm Programı olarak yer almıştır. Bu program altında 2014 - 2018 yıllarını kapsayan politikalar ve eylemlerden birisi; detekleme politikalarının su kısıtlılığı esas alınarak gözden geçirilmesidir. Su kaynakları potansiyeline göre en uygun ürün deseninin belirlenmesi, su kaynakları potansiyeline uygun talep bazlı sulama yönteminin sağlanması esas alınmalıdır.

The Newyork Times’den Somini Sengupta’nın, 24 Ekim 2017 tarihli makalesine⁵ göre İtalya zeytin üreticileri kurak geçen mevsimden ötürü zeytin üretiminde %20 düşüş beklemektedir. Düşüş beklentisi İspanya ve Yunanistan’da daha fazladır. Ürün miktarında azalma lezzetinde ise artış beklenmektedir: Suyu bulamayan kökler su ve mineral arayışıyla toprağın değişik katmanlarına indiği için lezzet yoğunlaşmaktadır.

Fotoğraf: Massimo Berruti, Capezzana’da zeytin hasadı, İtalya Prato’da yaşayan Contini Bonacossi ailesi, The New York Times

İklim değişikliğine yönelik bir modelleme örneği; OLIVECAN

İklim değişikliğine karşı, zeytin ağacı için iyileştirme modelleri geliştirilmektedir. Bu modellerden biri,

³TAGEM, DSİ, (2016), Türkiye’de Sulanan Bitkilerin Bitki Su Tüketim Rehberi

⁴ Onuncu Kalkınma Planı, Tarımda Su Kullanımının Etkinleştirilmesi Programı Eylem Planı, / 2014 – 2018

⁵ How Climate Change is Playing Havoc with Olive Oil and Farmers, (2017), The Newyork Times

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Cordoba Üniversitesi ve IAS-CSIC tarafından geliştirilen zeytinin büyüme ve gelişme süreçleri simüle eden OLIVECAN modelidir. OLIVECAN, iklim, toprak ve meyve bahçesi değişkenlerini hesaba katarak zeytinin nasıl büyüüp geliştiğini ve olası verimini ölçen bir simülasyon modelidir ve toprak erozyonu, su buharlaşması, yüzey aşınması gibi faktörleri taklit etmektedir.

Zeytin tarımında yoğunlaşma (seyrek dikim yerine daha sık dikim) süreci yaşanmaktadır: Zeytin, seyrek ve geleneksel plantasyondan yoğunlaştırılmış geleneksel plantasyona ve gayet mekanize edilmiş sistemlere geçiş dönemindeydir. Bu süreç ve yoğunlaşma, aşırı su kullanımı gerektirdiği için çevre açısından risk taşımaktadır. İklim değişikliğinin seyri de mevcut durumun iyileşmeyeceği yönünde ipuçları vermektedir. Bu nedenle, OLIVECAN modelleme projesi gerçekleştirilmiştir. Bu projenin amacı, Akdeniz’de, zeytin ağacı ekimi için uzun vadeli yatırım kararlarını ve adaptasyon yönetim stratejilerini destekleyecek etkili yöntemler geliştirmektir. Bu yöntemler sayesinde çiftçiler sürdürülebilir bir ekosistemi, zeytin ağaçlarının değişen çevresel koşullara adaptasyonunu ve kârlılığı hedeflemektedir. OLIVECAN, Akdeniz’de, iklim değişikliğinin zeytin tarım sistemindeki etkilerini değerlendirmek, sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek için modelleme çözümleri üretecektir. Çözümlerin, tarımsal yönetim stratejilerine esneklik katması hedeflenmektedir.

Olivecan simülasyonu - analizi aşağıdaki konulara odaklanacaktır:

Su kullanımı: Sulamanın kaçınılmaz olduğu durumda arazi başına sulama suyunun optimize edilmesi,

Toprağın korunması: Zeytin bahçelerinde toprak erozyonu riski yüksektir. Açıkta kalan yüzeyin yüksek fraksiyonu ve su kullanımı gerektirmeyecek ekimin yapılması zordur. Açık alanların tutunması için örtü görevi görecektir mahsullerin yetiştirilmesi

Karbon dengesi: Net karbon değişimi üzerine farklı sulama stratejilerinin (zamanlama ve miktar) ve toprak yönetiminin (örtü ürününün varlığı / türü, atık veya biyokütle birleşimi) etkisi, atmosfere salınan CO₂ etkisini de dikkate alarak uzun vadede değerlendirilmesi

Agro-enerji potansiyeli: Zeytin bahçelerinde enerji kaynağı olan budama malzemesi olarak üretilebilecek biyokütle miktarının belirlenmesi

Zeytin yetiştiriciliği tasarımı: Zeytin yetiştiriciliği, yakın geçmişte evrilmiştir. Dikim yoğunluğu, 100 - 200 (geleneksel) ila 400 - 600 (yüksek yoğunluk) arasında iken; yoğunluk 1500 ağaç / ha’ya çıkmıştır. Bu yeni zeytin tarım sisteminin (hem şimdiki hem de gelecek iklim koşullarında), sürdürülebilirliği değerlendirilecektir. OLIVECAN ile yapılan simülasyonlar yeni bahçelerin hangi bölgelerde ve iklim koşullarında yaşayabilir olduğunu ortaya koyabilecektir. Zeytinyağı kimyası ile iklim değişkenleri ve kalite göstergeleri arasındaki nedensel ilişkileri ortaya çıkarmak için regresyon analizleri yapılacaktır.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

5.3. Gaziantep ve Kilis Tarım Alanları

Türkiye’de, toplam tarım alanları 2002 senesine göre 2015 yılında, %21 oranında azalmıştır. Bu oran, Gaziantep için %6’dır. Kilis için 2002 verisine rastlanmamıştır. Elde bulunan 2009 verilerine göre Kilis’teki toplam işlenen tarım alanı, 59.494 hektardan 2013 yılında 46.599 hektara gerilemiştir, bu da %22’lik daralma anlamına gelmektedir.

Gaziantep Tarım Alanı (ha)	Gaziantep			Türkiye			Gaziantep / Türkiye Oranı (%)
	2002	2015	Değişim (%)	2002	2015	Değişim (%)	2015
Meyve	153.566	200.784	31	2.673.525	3.283.848	23	6,1
Sebze	12.643	8.640	-32	930.227	808.507	-13	1,1
Tarla Bitkileri	215.254	149.819	-30	22.975.466	16.149.102	-30	0,9
Toplam Tarım Alanı	381.463	359.243	-6	25.649.921	20.241.457	-21	1,8

Kaynak: T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Tarımsal Yatırımcı Danışma Ofisi / Gaziantep İli Tarımsal yatırım Rehberi

Kilis Tarım Alanlarının Dağılımı ve Üretim Miktarı		
	Alan (da)	2015 üretim (bin ton)
Tarla Bitkileri	422.376	213
Meyve	517.475	172
Sebze	66.258	183

Kaynak: T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Tarımsal Yatırımcı Danışma Ofisi / Gaziantep İli Tarımsal yatırım Rehberi

Türkiye’de, 2017 yılında, zeytin ağaçları ile ilgili çıkan bir düzenleme, kamuoyunun yapmış olduğu itirazlar sonucu geri çekilmiştir. Bu düzenleme; dekar başına 15’ten az zeytin ağacı olan alanların zeytinlik sahası olarak kabul edilmemesini öneren bir düzenlemeydi. (AB’de bu kriter dekar başına 2,5 ağaçtır). Yapılan itirazlar sonucunda bu düzenleme geri çekilmiştir hatta kriter tek ağaca inmiştir. Yeni karara göre zeytinlik alanlara ev veya otel yapılamayacak ancak kurul kararıyla maden veya sanayi tesisi kurulabilecektir. Zeytinliklerde hayvan otlatılmasına yönelik ceza, üç aya kadar hapis olarak kalmıştır. Zeytin ağacı kesiminde 2 bin TL olan para cezası ise 4 bin TL’ye çıkarılmıştır.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

5.4. Gaziantep ve Kilis'in Türkiye Zeytinciliğinde Yeri

Türkiye toplamında, zeytin üretim alanları ve dolayısıyla zeytin üretimi, 2012'den itibaren artış göstermektedir. Bu artışta, zeytin bahçesi ve sertifikalı zeytin fidanı desteğinin de rolü vardır. 2000 - 2008 yıllarında uygulanan destekleme araçları içerisinde; destekleme alımları, girdi sübvansiyonları ve doğrudan gelir desteği bulunmaktadır. Destekleme primleri yıllar içinde destekleme alımlarıyla yer değiştirerek kesintiye uğramıştır ancak günümüzde fark ödemesi adı altında devam etmektedir. 2016 yılında verilen desteklerden ise alan bazında dekara mazot ve gübre destekleri (11 TL/dekar), ikinci kategoride organik tarım desteği (70 TL/dekar), sebze ve meyvede iyi tarım uygulamaları (50 TL/dekar), fark ödemesi (80 kuruş/kilogram), yurt içi sertifikalı fidan desteği (standart bahçelerde 100 TL/dekar, sertifikalı fidan kullanan bahçelerde 280 TL/dekar) geleneksel zeytin bahçelerin rehabilitasyonu desteği (100 TL/dekar) bulunmaktadır.

Türkiye'de zeytin alanları, 2000 yılından sonra devlet tarafından verilen sertifikalı fidan ve bahçe tesisi desteği ile 2000-2013 döneminde %37,6 artmıştır (T.C. GTHB, 2014).

2017 yılında, Türkiye'de toplam zeytin üretimi bir önceki dönem olan 2015/2016'ya göre %2, sofralık zeytin üretimi ise %8 artmıştır.

Türkiye Zeytin ve Zeytinyağı Verileri	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16*	2017 **	Değişim ***
Toplam zeytinlik alanı (1000 da)	814	826	826	837	846	1
Toplam zeytin ağacı zayısı (milyon adet)	157	167	169	172	174	1
Toplam zeytin üretimi (bin ton)	1.820	1.676	1.768	1.700	1.730	2
Sofralık zeytin üretimi (bin ton)	480	390	438	400	430	8
Yağlık zeytin üretimi (bin ton)	1.340	1.286	1.330	1.300	1.300	0
Zeytinyağı üretimi*	201	160	190	215	177	-18
Zeytinyağı ithalatı (bin ton)	0	0	0	0	0	0
Zeytinyağı ihracatı (bin ton)	14	42	15	8	6	-18

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Ulusal Zeytin ve Zeytinyağı Konseyi (UZZK) *Öngörü, ** 2017 sezonunun bir yıl öncesine göre değişimini göstermektedir.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

TÜİK ve Ulusal Zeytin ve Zeytinyağı Konseyi (UZZK) 2017 verilerine göre, yağlık zeytin ekim alanlarında en önemli üç il Aydın (%21,1), Muğla (%15) ve İzmir'dir (%14,2). Gaziantep'in yağlık zeytin ekim alanlarındaki payı tüm Türkiye içinde %6,5, Kilis'in payı %4,3'dür.

Kaynak: TÜİK, UZZK, (Ocak 2017), Tarım Ürünleri Piyasaları

TÜİK ve UZZK 2017 verilerine göre, yağlık zeytin üretiminde ise ilk üç il İzmir (%18,7), Aydın (%17,4) ve Hatay'dır (%10,7). Yağlık zeytin üretiminde, Muğla %10 ve Gaziantep %5'lik ve bir paya sahiptir.

Kaynak: TÜİK, UZZK, (Ocak 2017), Tarım Ürünleri Piyasaları

Gaziantep'te, zeytin üretimi, 2002 yılından 2015 yılına, %111 artmıştır. Organik zeytin üretimi de yapan Kilis için artış oranı %77'dir. Bunda, devletin çiftçilere teşvikli olarak dağıtmış olduğu "Gemlik ve Ayvalık Tipi" zeytin fidanlarının kısa zamanda yetişerek ürün vermesi de etkili olmuştur.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Gaziantep			
Meyvecilik verileri	2002 üretim (ton)	2015 üretim (ton)	Değişim (%)
Üzüm	126.355	111.563	-12
Zeytin	49.205	103.919	111
Kırmızı biber	6.875	41.100	498
Nar	5.010	19.370	287
Antep fıstığı	8.454	53.109	528
Kilis			
Meyvecilik verileri	2002 üretim (ton)	2015 üretim (ton)	Değişim (%)
Üzüm	42.800	89.126	108
Zeytin	24.750	43.709	77
Kırmızı biber	1.799	24.554	1.265
Nar	295	9.651	3.172
Antep fıstığı	721	2.271	215

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü (BÜGEM) Türkiye’de Tarım Alanları
<https://www.tarim.gov.tr/sgb/Belgeler/SagMenuVeriler/BUGEM.pdf>

Gaziantep ve Kilis’te, modern zeytinciliğin gelişmesine bağlı olarak; salamura, zeytinyağı üretmek için ürünü işlemeye yönelik tesislere ve ürünün işlenmesinden sonra ortaya çıkan zeytin çekirdeği gibi ürünlerin geri dönüşümüne yönelik tesislere olan ihtiyaç artmaktadır.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ
Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

5.5. Dünya Zeytin ve Zeytinyağı Verileri

Dünya zeytinyağı rekoltesi yaklaşık üç milyon ton düzeyindedir ve dünya zeytinyağı üretimi dalgalanmalar göstermekle birlikte artış eğilimindedir. 2016/17 dönemine göre, 2017/18 döneminde üretimin %14, ihracatın ise %18 artması beklenmektedir.

<i>Dünya Zeytin ve Zeytinyağı Verileri (bin ton)</i>	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17*	2017/18**	Değişim*** %
Üretim	3.321	2.401,5	3.252	2.458	3.176	2.539	2.894	14
Tüketim	3.085,5	2.989	3.075,5	2.916	2.979,5	2.803	2.954	5
İthalat	769	853	779,5	920,5	790,5	824	865,5	4
İhracat	803	843	785	929	788,5	755	890,5	18

Kaynak: International Olive Oil Council (IOC), Tahmin */ Öngörü **/ 2017/2018 sezonunun bir yıl öncesine göre değişimini göstermektedir ***. <http://www.internationaloliveoil.org/estaticos/view/131-world-olive-oil-figures>

Dünya zeytinyağı üretiminde, AB ülkelerinin payı yıllara göre değişmekle birlikte ortalama %60'dır. Son yıllarda, iklim değişikliği ve tüketimdeki talep dolayısıyla Avustralya ve Arjantin gibi ülkelerde de zeytin üretimine başlanmıştır.

Dünyadaki en önemli zeytin üreticisi ülkeler; İspanya, İtalya, Yunanistan, Türkiye, Tunus ve Fas'tır. Türkiye'nin zeytinyağı üretimindeki payı, 2017/2018 yılları için %10, tüketimi ise %6 olarak öngörülmektedir.

Suriye'nin ise üretim ve tüketimdeki payı %3 olarak öngörülmüştür. Krizden önce Suriye'nin üretimi Türkiye ve Tunus'un üzerindedir. İç savaştan sonra Suriye'deki zeytin ağaçlarının durumu ve sayısına dair bir envanter çalışması yapılmamıştır.

<i>Dünya zeytinyağı üretimi (bin ton)</i>	2011/12	2015/16	2016/17*	2017/18**	2017/18 (%)
AB ülkeleri	2.395	2.324	1.747	1.805	62
Türkiye	191	150	177	287	10
Tunus	182	140	100	220	8
Fas	120	130	110	140	5
Suriye	198	110	110	100	3
Cezayir	39,5	82	63	80	3
Arjantin	32	24	21,5	37,5	1
Avustralya	15,5	20	21	21	1
Diğer ülkeler	148	196	189,5	203,5	7
Toplam dünya üretimi	3.321	3.176	2.539	2.894	100

Kaynak: IOC, Tahmin */ Öngörü **
<http://www.internationaloliveoil.org/estaticos/view/131-world-olive-oil-figures>

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

<i>Dünya zeytinyağı tüketimi (bin ton)</i>	2011/12	2015/16	2016/17*	2017/18**	2017/18 (%)
AB ülkeleri	1.790	1.660	1.463	1.549	52
ABD	300	321	315	315	11
Türkiye	150	116	155	170	6
Fas	122	120	120	120	4
Suriye	135	104	110	100	3
Cezayir	42,5	80	67	85	3
Brezilya	68	50	59,5	60	2
Japonya	43	53,5	54,5	55	2
Tunus	35	35	25	35	1
Diğer ülkeler	399,5	439,5	434	465	16
Toplam dünya tüketimi	3.085	2.979	2.803	2.954	100

Kaynak: IOC, Tahmin */ Öngörü **

<http://www.internationaloliveoil.org/estaticos/view/131-world-olive-oil-figures>

Dünya zeytinyağı ihracatı (891 bin ton), üretimin (2.894 bin ton) %31'ini oluşturmaktadır. İhracatta, Türkiye'nin payı %10'dur. Suriye'nin ise zeytinyağı ihracatı 2002 - 2007 yılları arasında 30 bin 40 bin tonlardan 20 bin tonlara gerilemiş son yıllarda ise krizle birlikte Suriye hanesine sıfır yazılmaya başlanmıştır. Suriye'de üretim olduğu bilinmekle birlikte istatistiki veri oluşturmak ve mevcut verilere ulaşmak mümkün değildir.

<i>Dünya zeytinyağı ihracatı (bin ton)</i>	2011/12	2015/16	2016/17*	2017/18**	2017/18 (%)
Türkiye	20	15	45	90	10
AB ülkeleri	555,5	573,5	555,5	531,5	60
Tunus	129,5	102,5	85,5	180	20
Suriye	25	6	0	0	0
Diğer ülkeler	73	91,5	69	89	10
Toplam dünya ihracatı	803	788,5	755	890,5	100

Kaynak: IOC, Tahmin */ Öngörü **

<http://www.internationaloliveoil.org/estaticos/view/131-world-olive-oil-figures>

Ege Zeytin ve Zeytinyağı İhracatçıları Birliği'nin (EZZİB), 2016-2017 Sezonu Çalışma Raporuna göre; 2015/2016 sezonunun tamamında (01.11.2015 - 31.10.2016 dönemi), Türkiye geneli zeytinyağı ihracatı 12.754 ton olarak gerçekleşmiş, bu miktara karşılık 55,6 milyon ABD doları tutarında döviz geliri elde edilmiştir. Bu rakamlar, bir önceki sezonda (2014/2015), 14.851 ton ve 66,2 milyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2015/2016 sezonunda, Türkiye genelinde, toplam 109 ülkeye ve 5 serbest bölgeye zeytinyağı ihracatı yapılmıştır.

ABD, Suudi Arabistan, Irak, Japonya ve İran, tutar bakımından en çok ihracat yapılan ülkelerdir. İlk 10 ülkeye gerçekleştirilen zeytinyağı ihracatı, toplam tutarın %75,34'ünü, miktarın ise %76,96'sını oluşturmaktadır.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Son iki sezon karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, zeytinyağı ihracatı miktarda %14, değerde ise %16 oranında azalma meydana gelmiştir. Bir önceki sezon 14.851 ton olan zeytinyağı ihracatı 12.754 tona, 66,2 milyon dolar olan ihracat geliri ise 55,6 milyona gerilemiştir. Birim fiyat ise 4,45 ABD dolarından 4,36 ABD dolarına gerilemiştir.

<i>Türkiye Zeytinyağı İhracatı</i>	<i>01.11.2014- 31.10.2015 Miktar (ton)</i>	<i>01.11.2014- 31.10.2015 Değer (milyon \$)</i>	<i>01.11.2015- 31.10.2016 Miktar (ton)</i>	<i>01.11.2015- 31.10.2016 Değer (milyon \$)</i>	<i>Değişim Miktar (%)</i>	<i>Değişim Değer (%)</i>
ABD	2.912.870	11.393.654	3.020.056	11.325.950	4	-1
Suudi Arabistan	1.766.286	9.423.854	1.720.967	9.172.279	-3	-3
Irak	1.263.215	5.029.466	901.537	4.206.338	-29	-16
Japonya	1.473.936	6.656.070	836.780	3.825.738	-43	-43
İran	1.171.415	4.935.342	882.090	3.534.137	-25	-28
İspanya	100.440	277.929	875.920	2.798.980	772	907
Almanya	571.144	2.700.801	363.505	2.122.762	-36	-21
Fildişi Sahili	256.840	840.179	515.738	1.759.984	101	109
BAE	509.804	2.743.261	307.921	1.613.630	-40	-41
Güney Kore	360.104	1.539.600	391.890	1.544.730	9	0
İlk 10 Ülke Toplamı	10.386.055	45.540.155	9.816.405	41.904.529	-5	-8
Diğer	4.465.353	20.654.592	2.938.031	13.714.325	-34	-34
Toplam	14.851.407	66.194.747	12.754.436	55.618.854	-14	-16

Kaynak: EZZİB

Dünya zeytinyağı ithalatında en büyük pay %35 ile ABD'ye aittir. Avrupa Birliği ülkelerinin payı, toplam dünya zeytinyağı ithalatı içinde %18'dir.

<i>Dünya zeytinyağı ithalatı (bin ton)</i>	<i>2011/12</i>	<i>2015/16</i>	<i>2016/17*</i>	<i>2017/18**</i>	<i>2017/18 (%)</i>
ABD	300	314	305	305,5	35
AB ülkeleri	96,5	97,5	131	157	18
Brezilya	68	50	59,5	60	7
Japonya	51	53,5	54,5	55	6
Kanada	39,5	41	39,5	39,5	5
Çin	40	31	34	39	5
Suudi Arabistan	13,5	22	21	22	3
Rusya	27	19,5	19,5	20	2
İsviçre	13,5	14,5	14,5	15	2
Meksika	11,5	15	14	14	2
Tayvan	5	6,5	6,5	6,5	1
Diğer ülkeler	103,5	126	125	132	16
Toplam dünya ithalatı	769	790,5	824	865,5	100

Kaynak: IOC, Tahmin */ Öngörü **

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ
Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

6. Zeytin ve Zeytinyağının Temel Aktörleri

Zeytin ve zeytinyağının temel aktörleri aşağıdaki şemada gösterilmiştir. Bu bölümde, Olivae'nın özel Türkiye sayısında yer alan Dr. Nilgün Pehlivan Gürkan'ın makalesinden faydalanılmıştır

Kaynak: Gürkan P., (2015), "Turkish Olive and Olive Oil Sectoral Innovation System: A Functional - Structural Analysis". PhD Tesis, Middle East Technical University (METU), Ankara, 2015

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ
Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

6.1. Araştırma ve Eğitim

Türkiye’de gıda ve tarım araştırma ve eğitiminde üç ana aktör vardır: Kamu, Ar-Ge kurumları (ziraat fakülteleri ve üniversite araştırma enstitüleri), özel sektör ve STK’lar.

Gıda ve tarımla ilgili araştırma, geliştirme ve eğitim kuruluşları, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (**TÜBİTAK**) ve TÜBİTAK’a bağlı Marmara Araştırma Merkezi (**MAM**) enstitüleri ve laboratuvarları ile Türkiye Atom Enerjisi Kurumu’na (**TAEK**) bağlı olan Sarayköy Nükleer Araştırma ve Eğitim Merkezi’dir (**SANAEM**). Ankara Nükleer Araştırma ve Eğitim Merkezi (**ANAEM**) ve Ankara Nükleer Tarım ve Hayvancılık Araştırma Merkezi (**ANTHAM**) Bakanlar Kurulunun, 13 Haziran 2005 tarihli kararının, 01 Temmuz 2005 tarihinde, 25862 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanması ile birleştirilerek **SANAEM** adı ile yeniden kurulmuştur.

Nükleer Teknikler Bölümü’nde yürütülen çalışmalar, nükleer tekniklerin gıda, tarım ve hayvancılık alanlarında yaygınlaştırılmasına çalışılmaktadır. Bölüm, gıdalarda hastalığa ve bozulmalara neden olan mikroorganizmaların yok edilmesi veya sayılarının azaltılması ve gıdaların raf ömrünün uzatılması konularında ışınlama teknolojisinin kullanımı üzerinde çalışmaktadır. Nükleer Teknikler Bölümü, tarım alanında ise yeni bitki çeşitlerinin geliştirilmesine yönelik mutasyon ve genetik çalışmalarda, ışınlama teknolojisinin kullanımı ve toprak - bitki / besin maddeleri - su ilişkilerinde etiketli gübre ve nötron kullanarak konvansiyonel tekniklerle çözümü mümkün olmayan problemlerin giderilmesine yönelik çalışmaları kapsamaktadır.

Zeytincilikle ilgili araştırma ve uygulama yapabilecek yaklaşık **30 ziraat fakültesi, 38 gıda mühendisliği bölümü ve 26 adet üniversite araştırma merkezi** bulunmaktadır. Zeytin yetiştirilen bölgelerde, **30 yüksekokul, zeytin işleme teknolojisiyle** ilgili programlar sunmaktadır. Zeytin yetiştirilen bölgelerde bulunan **17 endüstri meslek ve tarım meslek lisesi**, zeytin işleme alt bölümüne, **50’si ise gıda teknoloji programına** sahiptir.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı’nın Hayat Boyu Öğrenme Programı kapsamında, “Gıda Teknolojisi” öğretim programları mevcuttur. Yurt çapında, sektörün aktörleriyle anketler yapılarak; ilgili meslek kollarında gelişmeye açık yönler ve ihtiyaçlar saptanmaktadır. Zeytin işleme tesisi çalışanlarına yönelik işleme ve hijyen eğitimleri verilmektedir.

T.C. Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nın (BSTB), Ocak 2017 verilerine göre, faaliyette olan Araştırma Geliştirme Merkezi (**Ar-Ge**) sayısı 726’dır; bunlardan 33’ü gıda sektöründeki Ar-Ge merkezidir. 2016 yılında, özel sektörde, gıda alanında faaliyet gösteren Ar-Ge Merkezi sayısı 8 idi. Sadece zeytin alanında Ar-Ge yapan merkez yoktur.

Edremit’te, 15 yıldır zeytin ve çeşitli bitki özlerini işleyerek ilaç ham maddesi elde eden bir Ar-Ge firması, Türk kahvesi gibi pişirilen zeytin kahvesini üretmiştir, ancak kahve henüz piyasaya sürülmemiştir.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Başta **Marmarabirlik** olmak üzere **tarım satış kooperatifleri ve birlikleri**, devlet destekleri ile temiz teknolojiler kullanarak çevre dostu zeytin ve zeytinyağı üretimi ile ilgili önemli projeler başlatmışlardır. Ayrıca, 1980’li yıllardan bu yana, Türkiye’de zeytin işleme teknolojilerinde kademeli yenilikler yaratan yerli **zeytin işleme teknolojisi sağlayıcı firmaların** (örneğin HAUS, Polat Makina, Kâhyaoğlu) kurum içi Ar-Ge çalışmaları dikkate alınmalıdır (Pehlivan Gürkan 2015 s.217).

T.C. GTHB TAGEM’e bağlı, 47 tarımsal araştırma enstitüsü bulunmaktadır: Bunların 23’ü, bahçe bitkilerine yönelik araştırma yapmaktadır. 2 tanesi ise sadece zeytincilikle ilgili araştırmalardan sorumludur; 1937’den bu yana faaliyet gösteren **Bornova Zeytincilik Araştırma Enstitüsü** ve 2013 yılında kurulan **Hatay Zeytincilik Araştırma Enstitüsü**. Ayrıca, T.C. GTHB’nin araştırma yetkisine sahip gıda laboratuvarları da vardır.

6.2. Köprü Kuruluşlar

T.C. GTHB’nin taşra teşkilatına bağlı Kamu Tarımsal Yayım Sistemi, köprü kuruluşlar arasındadır ve 2006 yılında, Resmî Gazete’de yayımlanan bir yönetmelikle hazırlanmıştır. Yönetmelik tarımsal işletme sahiplerinin bilgi, teknik ve yöntemler konusundaki ihtiyaçlarının, zamanında ve yeterli düzeyde karşılanması ile ilgili usul ve esasları belirlemek amacı ile hazırlanmıştır. (8 Eylül 2006 Sayı: 26283) Yönetmelikle, STK’lar, ziraat odaları, tarımsal danışmanlık şirketleri ve serbest tarım danışmanlarınca yerine getirilecek tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin yürütülmesi ile ilgili olarak; ilke ve kural belirleme, strateji ve program geliştirme, yönlendirme, özendirme, eğitim, sertifikalandırma, belgelendirme, görev ve sorumluluk tanımlama, izleme, değerlendirme, denetim ve yaptırım uygulama görevleriyle ilgili usul ve esasları, tarımdan girdi alan ve tarıma girdi veren kuruluşların ticari faaliyetleri çerçevesinde yapacakları çiftçi bilgilendirme faaliyetlerine ilişkin usul ve esasları kapsamaktadır.

Araştırma – yayım – çiftçi bağlantısının güçlendirilmesi için T.C. GTHB, tarımsal araştırma, yayım ve eğitim fonksiyonlarını yerine getiren kuruluşlar arasında iş birliğini sağlamaya yönelik tedbirleri alır, gerekli koordinasyonu sağlar. Tarımsal işletme sahiplerinin sorunlarının araştırmacılara iletilmesini, bulunan çözümler ile yeni teknolojilerin tarımsal işletme sahiplerine aktarılmasını sağlamak ve bilgi alışverişinde bulunmak üzere; ulusal, bölgesel ve il düzeyinde çalışmalar yapar.

Tarımsal yayım ve danışmanlık sistemi içerisinde görev yapacak olan yayımcı ve danışmanlara, söz konusu hizmetleri yürütebilmeleri için gerekli mesleki yeterliliği kazandırmak amacıyla sertifika eğitimleri verilmektedir. Bu sertifika eğitimleri, Bakanlığın eğitim merkezlerinde veya Bakanlık tarafından sertifika eğitimi düzenleme izni verilen üniversitelerin veya meslek kuruluşlarının eğitim merkezlerinde düzenlenmektedir. Sertifika eğitimleri, kişisel gelişim ile tarımsal yayım metodolojisi konularını kapsamaktadır ve en az 120 saat zorunluluğu vardır. Eğitimler en az 15, en fazla 25 kişilik gruplar için hazırlanmaktadır. Eğitimi takip eden sınavlar, Bakanlık tarafından belirlenmektedir. Sınavlarda başarı gösterenlere sertifikalar verilmektedir.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

TC. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'na (T.C. GTB) Bağlı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü

Merkezi Madrid'de bulunan Uluslararası Zeytin Konseyi (UZK), 1956 yılında kurulmuş olup 1959 yılından bugüne kadar Uluslararası Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Anlaşması'nın (UZSZA) idaresinden sorumlu ve BM çatısı altında yer alan uluslararası bir kuruluştur. Konsey'e, Türkiye ilk kez, 28 Haziran 1963 tarihinde üye olmuş ancak; 22 Mayıs 1998 tarihinde Konsey'den ayrılmıştır. Sektörden gelen talepler doğrultusunda, mülga (kapatılan, kaldırılan, eski) Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından 2004 yılında, UZK'ya, Türkiye'nin yeniden üye olmasına ilişkin girişimler başlatılmıştır. Konsey, zeytin ve zeytinyağının uluslararası ticaretinin geliştirilmesi, tüketim artışının sağlanması, arz ve talep tahmini yapılması, standartların oluşturulması, ticarete haksız rekabeti önleyici tedbirler alınması, projeler geliştirilmesi, sektörel bazda kurs ve eğitim düzenlenmesi faaliyetlerini yürütmektedir.

T.C. Dışişleri Bakanlığı'nca yürütülen ve mülga T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığının da teknik destek verdiği 2005 UZSZA'nın iç onay hukuk sürecinin tamamlanmasına yönelik çalışmalar sonucunda;

- Türkiye'nin, '2005 UZSZA'na katılmasının uygun bulunduğu dair 5929 sayılı Kanun 10 Aralık 2009 tarihli ve 27428 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 5929 Sayılı Uygun Bulma Kanunu'nun verdiği yetkiye dayanarak '2005 UZSZA'na katılımı 20 Şubat 2010 tarih ve 27499 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 11 Şubat 2010 tarihli ve 2010/113 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kararlaştırılmıştır.
- İspanya Dışişleri ve İşbirliği Bakanlığı tarafından 5 Nisan 2010 tarihinde Türkiye'nin üyeliğinin bildirilmesine ilişkin belge düzenlenmiş ve TC. Dışişleri Bakanlığı'na iletilerek üyeliğin 21 Şubat 2010 tarihinden itibaren geçerli olduğu bildirilmiştir.
- Diğer taraftan, 7 Nisan 2009 tarihinde T.C. Dışişleri Bakanlığı'nda yapılan ve mülga T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ile mülga T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı yetkililerinin de katıldığı toplantıda, UZK'ya üyelik sonrasında Konsey ile yapılacak faaliyetlerde kurumlar arasında koordinasyonunun mülga Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından yapılması kararlaştırılmıştır.

Bu doğrultuda, Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü (Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü), 10 Haziran 2010 tarih ve 21 sayılı Onay ile 2005 UZSZA'nın hükümleri gereğince,

- Türkiye'nin sorumluluklarının yerine getirilmesinin takibi,
- Türkiye'deki kurum ve kuruluşların koordine edilmesi,
- Konseyle ilgili yazışmaların yapılması,
- UZK ile ilgili olabilecek diğer konulardaki çalışmaların yürütülerek sekretarya hizmetlerinin verilmesi,
- Konsey tarafından her yıl yeniden hesaplanarak gönderilecek olan yıllık katkı payının ödenmesi hususlarında yetkilendirilmiştir.

2010 yılında, UZK'ya, Türkiye'nin yeniden üye olmasının ardından Türkiye, çalışmalara başlamış ve ilk olarak 2011 yılında Olağanüstü Üyeler Konseyi Oturumuna, İstanbul'da, ev sahipliği yapmıştır. Bu sayede, Türk zeytinciliğine ilişkin tesisleri de tanıtmaya fırsatı bulmuştur. Yeniden üyeliğin katkılarında biri, Dünya Üçüncü Zeytin Geni Koleksiyonunun, İzmir'de kurulmasıdır. İlki, 1970 yılında, Cordoba İspanya'da; ikincisi ise 2002 yılında, Marakeş Fas'ta kurulan Dünya Zeytin Koleksiyonu, tüm dünyada

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

yer alan zeytin türlerinin bir arada toplanmasını ve genetik kaynakların korunmasını sağlamaktadır. 'İzmir Zeytin Koleksiyonu' olarak adlandırılmaya başlanılan koleksiyon projesi, 2012 yılında başlamıştır.

Zeytin çiftçileri, Ziraat Bankası ve tarım kredi kooperatiflerinden kredi alabilmek için Türkiye Ziraat Odaları Birliği'ne (TZOB) üye olmak zorundadır. Birliğin internet sitesinde yer alan faaliyet raporları incelendiğinde zeytine dair bir faaliyete rastlanmamıştır. Diğer faaliyetlerin çoğu da 2003 - 2004 tarihli. Zeytinle ilgili yayın, eğitim, kongre veya fuar faaliyetlerinde TZOB ile görüşülebilir.

TZOB'un görevleri arasında şunlar bulunmaktadır:

- Uluslararası sergi, fuar, toplantı, seminer, panel, kongre gibi etkinliklere katılmak
- Uluslararası çatı kuruluşlara üye olmak, bu kuruluşlar ve diğer ülkelerin tarımla ilgili kuruluşları ile ortak çalışmalar yapmak
- Odaları ve odaların yarından fazla hissesine sahip olan şirketleri denetlemek
- Türkiye'de yerel ve/veya genel tarım kongreleri düzenlemek
- Çiftçileri, çiftçi danışmanlarını, oda personeli ve yöneticilerini eğitmek amacıyla eğitim merkezleri oluşturmak; odalar ve çiftçilerle ilgili her türlü eğitim araçlarını hazırlayıp sunmak
- Tarımsal eğitime yönelik gazete, radyo ve televizyon gibi basın-yayın araçları kurmak veya bu araçları kiralamak
- Kuruluş amacı ve vazifeleri ile ilgili şirket ve vakıf kurmak, kurulu şirketlere ortak olmak

2004 yılından bu yana, küçük ölçekli Zeytin Üretici Birlikleri kurulmaktadır. 2014 yılı itibarıyla 13 adet aktif zeytin üretici birliği mevcuttur. Zeytin yetiştiriciliği yapılan bölgelerdeki Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri, zeytin çiftçilerinden oluşmaktadır ve bu kooperatifler zeytin üretici birliği gibi hareket etmektedir.

Ulusal Zeytin ve Zeytinyağı Konseyi (UZZK), Türkiye'deki ilk ürün konseyidir, 2007 yılında kurulmuştur ve sektörün temel köprü kuruluşudur. Konsey, zeytin ve zeytinyağı sektörünü geliştirmek için kamu, özel sektör ve STK'ları bir araya getiren resmi bir platformdur. 5 Nisan 2007'de, 26484 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan faaliyetleri gerçekleştiren Konsey, Tarımsal Destekleme ve Yönlendirme Kuruluna rapor vermektedir. Gerçekleştirdiği belli başlı faaliyetler aşağıda sıralanmıştır:

- Gerekli politikaların oluşturulması için değer zinciri aktörleri ile T.C. GTHB ve ilgili diğer bakanlıkları bir araya getirir.
- Sektörle ilgili verileri toplar, zeytin ve zeytinyağı konusunda ortaya çıkan gelişmeler çerçevesinde ortak bir strateji belirler.
- Zeytin ve zeytinyağı ve ilgili sektörlerle ilişkin olarak ulusal ve uluslararası düzeyde araştırma, inceleme yapar ve bunları Konsey üyeleri ile ilgili kişi ve kurumlara aktarır. Diğer ülkelerde benzeri faaliyetler gösteren kuruluşlarla iş birliği yapar.
- Belirli aralıklarla çıkarılacak raporlarla zeytin ve zeytinyağı ve ilgili sektörlerle yönelik kararlar alan ilgili birimlerin bilgilendirilmesi ve kamuoyu oluşturulmasını sağlar.
- Zeytin ve zeytinyağı üretimi, tüketimi ve ticaretinin geliştirilmesine yönelik faaliyetlerde bulunur.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

- Zeytin ve zeytinyağı ile ilgili sektörlere ilişkin konjonktüre göre acil fonksiyonel tedbirleri alır ve bu tedbirlerin sonuçlarını izler.
- Amaç ve faaliyet konuları ile ilgili olarak; toplantı, sempozyum, panel, seminer, konferans, kongre ve çalıştaylar düzenler, zeytin ve zeytinyağı asıl ve yan ürünlerinin tanıtımını yapar ve tüm bu faaliyetlere katılımı sağlamak için çalışma grupları oluşturur. Sektörle ilgili eğitim, yayım, danışmanlık hizmetlerini yürütür.
- Sektörde yüksek kalitede üretimin gerçekleştirilmesi, standardizasyon ve sertifikasyonun sağlanması, piyasanın izlenmesi ve kalite kontrol sistemlerinin geliştirilmesi için gerekli politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasına katkıda bulunur.
- Sektörün yapısal sorunlarının çözülmesi, ihtiyaçlarının karşılanması ve uluslararası rekabet gücünün artırılması için üretim planlaması ve üretimin çeşitlendirilmesi dahil gerekli önlemlerin alınması ve bunların uygulanmasını sağlamak için çalışmalar yapar.
- Sektördeki üretim ve sanayi faaliyetleri çerçevesinde çevrenin, kamu sağlığının, üretici ve tüketici haklarının korunması, kırsal kalkınmanın temin edilmesi için gerekli önlemlerin tespit edilmesi ve bunların uygulanmasını sağlamak için çalışmalar yapar.
- Ürünün tanıtılması ve tüketiminin teşvik edilmesi için kampanyalar düzenler ve fuarlara katılım dâhil gerekli çalışmaları yapar.
- Sektörde sınaî mülkiyet haklarının korunmasına yardımcı olur ve markalaşmayı teşvik eder.
- Zeytin ve zeytinyağı üreticilerinin ve tüketicilerinin organik yetiştiricilik ve iyi tarım uygulamaları konularında bilgilendirilmesi, üretiminin ve tüketiminin teşvik edilmesi çalışmaları yapar.
- Zeytin ve zeytinyağı üretiminin arz talep dengesini sağlayıcı çalışmalar yapılmasını; ürünün yurt içinde ve yurt dışında rekabet etmesini sağlamak için ürün kalitesinin iyileştirilmesini, pazara standartlara uygun ürün sevk edilmesini, zeytin ve zeytinyağı ve mamul maddelerinin ulusal ve uluslararası ölçekte pazarlama gücünün artırılmasını, zeytin ve zeytinyağı sanayinin sürekliliğini, kârlılığını, ticaretini, tüketimini ve standardizasyonunun geliştirilmesine yönelik tedbirlerin alınmasını ve ulusal politikaların belirlenmesinde sektörün bütün kesimlerinin uzlaşmasını sağlayacak çalışmalarda bulunur.

UZZK, gerekli politikaların oluşturulması için değer zinciri aktörleri ile T.C. GTHB ve ilgili diğer bakanlıkları bir araya getiren platformdur.

UZZK İzmir’de gerçekleştirilen Zeytin, Zeytinyağı ve Teknolojileri Fuarı’nın (Olivetech) kurumsal sponsorudur. Konsey, zeytin yetiştirilen yörelerdeki zeytin festivallerini de desteklemekte ve zeytinyağı tadım eğitimleri de yapmaktadır.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Zeytin Dostu Derneği, internet ortamında oluşan bir paylaşım grubunun, 2006 yılında dernekleşmesi ile kurulmuştur. Uzlaştırıcı rolüne ek olarak; Dernek şimdiye kadar şu faaliyetlerde bulunmuştur:

- Operatörlük Kursu, Balıkesir Üniversitesi Edremit Meslek Yüksekokulu, 2015
- Zeytinde Bitki Besleme Eğitimi, Celal Bayar Üniversitesi Akhisar Meslek Yüksek Okulu Zeytincilik ve Zeytin İşleme Teknolojisi, 2015
- Evde Sofralık Zeytin Yapım Eğitimi, Zeytincilik Araştırma İstasyonu Mühendisi Şahnur IRMAK, 2015
- Zeytinyağı Tadım Eğitimleri, 2015 ve 2016
- Zeytin Dostu Butik Zeytinciler Kümelenmesi: Bu platformun hedefleri, pazar tanıtımı, maliyetlerin azaltılması için toplu alım ve stoklama yapmaktır. Dernek kalite kontrolüne de önem vermektedir. Butik zeytincilerin ürünleri, derneğin kalite kontrol ekibi tarafından onaylandıktan sonra şişelerin üzerlerine bandrol uygulaması başlatılacaktır. Dernek, üyeler arası dayanışmayı da hedeflenmektedir; ürün ihtiyacı duyulduğunda üyeler, birbirine yakın tat ve kalitedeki ürünleri birbirlerinden temin edebileceklerdir.
- ZZ (Zeytin ve Zeytinyağı) Akdeniz Kültürü dergisi 2006'dan beri sektörün ilgili kişi ve kurumlarıyla etkileşimde bulunmak için yayınlanmaktadır ve 36. sayısı Aralık 2017 yılında yayınlanmıştır.

Ticaret, sanayi odaları ve borsaları, değer zinciri aktörlerini, aktüel bir şekilde birbirine bağlamaktadır. Türkiye'de, 181 ticaret ve sanayi odası, 57 ticaret odası, 12 sanayi odası, 2 deniz ticaret odası; toplam 252 oda ile 113 ticaret borsası bulunmaktadır. Toplam 365 oda ve borsanın üst birliği Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'dir (TOBB). Odalar, üyelerinin ortak ihtiyaçlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, üyelerin kamu ve tüketicilere karşı etik olmasını sağlamak ve mevzuatında yazılı hizmetler ve görevleri yerine getirmek amacıyla kurulmuşlardır. Odalar, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ile iş birliği yaparak; diğer bölgesel aktörlerle birlikte, üyelerine, eğitim hizmeti vermektedir.

3 Nisan 2007 tarihinde kurulan **Zeytin ve Zeytinyağı Tanıtım Komitesi'nin (ZZTK)** amacı, dış pazara yönelik çalışmaları artırarak ihraç pazarlarının çeşitlendirilmesi ile "Türk Zeytin ve Zeytinyağı" markası ve imajını oluşturmaya yönelik tanıtım kampanyaları yürütmektir. Komite'nin, iç pazardaki hedefi ise pazarın geliştirilmesi ve tüketimin arttırılması için tüketici bilincini geliştirecek tanıtım faaliyetlerinde bulunmaktadır. Dünya pazarlarının taleplerine yönelik ürün çeşitliliğinin sağlanması ve pazar kanallarının genişletilerek sürdürülebilir fiyat politikası uygulanması da Komite'nin amaçları arasındadır.

Komitenin misyonu;

- Zeytinin anayurdunun Anadolu olduğunu tüm dünyaya anlatmak,
- Türk zeytin ve zeytinyağını dünyada rekabetçi konuma getirmek,
- Türk zeytin ve zeytinyağını dünya markası yapmak,
- Kalitesi üst düzeyde olan Türk zeytinyağının global pazarda tercihinin üstüne taşımak,
- Küresel pazar kanallarını genişletmek,
- Mevcut pazarlardaki konumu güçlendirmek,
- Uzun vadeli planlar yapmak ve bu planları hayata geçirmek,

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

- Hedef odaklı etkin çalışmalar yapmak,
- Markalı ihracatı arttırmak ve Türkiye ekonomisine katkıda bulunmak,
- İç pazarda tüketiciyi bilinçlendirmek ve tüketimin artışını sağlamak,
- Dünya pazarlarını takip ederek ürün çeşitliliğini artırmak

ZZTK, iki yılda bir gerçekleştirilen ve İngiltere'nin en büyük ve en önemli gıda fuarı olan IFE London 2017 Fuarı'na, 18 metre karelik bilgilendirme standı ile katılarak Türk zeytin ve zeytinyağını tanıtmıştır.

ZZTK, 2016/2017 sezonunda, Türkmenistan, Hindistan, Birleşik Arap Emirlikleri, İran, Çin Halk Cumhuriyeti, ABD, Kanada, Suudi Arabistan, Japonya, İtalya, Almanya, Fransa ve Rusya'da gerçekleştirilen fuarlara bilgilendirme standı ile katılmıştır. Komite, tanıtım bütçesini, %10'dan %20'ye çıkararak iç piyasada da çalışmalarını sürdürmektedir. 27 - 30 Nisan 2016 tarihlerinde, İzmir'de gerçekleştirilen Olivetech Fuarına ve 4 - 6 Kasım 2016 tarihlerinde, Ayvalık'ta gerçekleştirilen hasat şenliklerine birer bilgi standı ile katılmıştır⁶.

19 Mart 1940 tarihinde kurulmuş, zeytin ve zeytinyağına özel tek birlik olan **Ege Zeytin ve Zeytinyağı İhracatçıları Birliği'nin (EZZİB)**, faaliyet alanı, sofralık zeytin, zeytinyağı ve prina yağıdır. Birlik'in, yaklaşık 500 üyesi vardır ve zeytin ve zeytinyağı ihracatçıları, EZZİB üyesi olmak zorundadır. EZZİB ve Ege İhracatçıları Birliği (EİB), sektörde önemli rol oynayan köprü kuruluş Türkiye İhracatçıları Meclisi'nin (TİM), çatısı altında faaliyet göstermektedir. EİB'in bir parçası olan EZZİB, kamu kuruluşları, zeytin ve zeytinyağı ihracatçıları arasında köprü rolü oynamaktadır.

6.3. Değer Zinciri Aktörleri

Sofralık zeytin ve zeytinyağında, üç temel zincir vardır; zeytin yetiştirme, işleme ve satış – pazarlama. Zeytin yetiştirme aşamasında, iklim ve coğrafyaya uygun türün seçilmesi dolayısıyla da fidan yetiştiricileri önemli aktörlerdir. Fidan envanterinin yapıp ismine doğru fidanın (alınan fidanın doğru çıkması) yetiştirilmesi önemlidir. Türkiye'de zeytin fidanı üretimi, kamu ve sertifikalı özel kuruluşlar tarafından yapılmaktadır. Zeytin fidanı üreten en önemli kamu kuruluşu, T.C. GTHB'ye bağlı **Edremit Zeytincilik Üretim İstasyonu**'dur. Çiftçiler gerek bu istasyonun gerekse özel sektörün ürettiği fidanları, T.C. GTHB'nin il ve ilçe müdürlüklerinden sağlamaktadır.

Zeytin ve zeytinyağı üretiminde bulunan yaklaşık 320 bin kadar aile işletmesi vardır (T.C. GTHB 2015). Bu işletmelerin %14'ü, **TARİŞ, Güneydoğubirlik ve Marmarabirlik** ortaklarından oluşmaktadır. TARİŞ, 23 bin; Marmarabirlik, 31 bin; Güneydoğubirlik, 5 bin zeytinyağı üretimi yapan ortağa sahiptir.

Kilis İli Organik Zeytin Üreticileri Birliği, organik tarım yapan zeytin üreticileri tarafından 6 Mayıs 2011 tarihinde, Kilis İli Merkez İlçe Organik Zeytin Üreticileri Birliği ismiyle kurulmuştur ve yaklaşık 300 ortağı vardır. Kilis İli Organik Zeytin Üreticileri Birliği adına Kocabeyli Köyü'nde, birlik arazisi üzerine yapılan Zeytinyağı İşleme, Depolama ve Paketleme Tesisi toplamda 3.200.000 TL bütçe ile tamamlanmıştır. Bu proje, Valilik, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, İpekyolu Kalkınma Ajansı (İKA), İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, UNDP ve Kilis İli Organik Zeytin Üreticileri Birliği ortaklığında yapılmıştır. Projenin birinci aşaması, zeytin işleme tesisidir. Zeytin işleme tesisi, Kilis İli Organik Zeytin Üreticileri Birliği, İl Gıda Tarım ve Hayvancılık

⁶ 24 Şubat 2017 tarihli T.C. Ekonomi Bakanlığı yazısı ile tüm sektörel tanıtım grupları için uygulanmakta olan ek nispi ödeme kesintileri durdurulmuş; 14 Mart 2017 tarihinde, sektörel tanıtım gruplarının faaliyetlerine son verilmiştir.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Müdürlüğü ve İKA tarafından finanse edilerek kurulmuştur. Zeytin işleme tesisi proje bedeli 500.000 TL'dir ve projeye, Kilis İli Organik Zeytin Üreticileri Birliği, 224.000 TL katkı sağlamıştır. Proje kapsamında, 80 ton/gün kapasiteli makine alımı yapılmıştır. Projenin ikinci ayağı ise zeytinyağı depolama, paketleme tesisidir. GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ve UNDP'nin katkı sağladığı projede, 5.600 kg/saat şişeleme kapasitesine sahip depolama ve paketleme tesisi kurulmuştur. Proje bütçesi tamamen GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ve UNDP tarafından karşılanmıştır. Böylece, Kilis İli Organik Zeytin Üreticileri Birliğine, tam entegre zeytin işleme, depolama ve paketleme tesisi kazandırılmıştır.

S.S. TARIŞ Zeytin ve Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği, 1913 yılında örgütlenmiştir. Ege Bölgesi'ndeki yaklaşık 28 bin zeytin üreticisi, 4572 sayılı kanunun 1. Maddesi doğrultusunda, karşılıklı yardım ve dayanışma suretiyle meslekî faaliyetleriyle ilgili ihtiyaçlarını karşılamak, ürünlerini daha iyi şartlarda değerlendirmek ve ekonomik menfaatlerini korumak amacıyla 31 zeytin ve zeytinyağı tarım satış kooperatifi kurmuştur. Bu kooperatifler ise S.S TARIŞ Zeytin ve Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'ni meydana getirmiştir.

Marmarabirlik, 1954 yılında kurulmuştur. Merkezi Bursa olan Birlik'in 30.500 kayıtlı zeytin üreticisi ve 600 personeli vardır. Birlik, Türkiye'nin en güçlü 500 sanayi kuruluşu arasında yer almaktadır. Marmarabirlik, 550 dönüm toplam alan içinde, 155 dönüm kapalı alanı ve 70.400 ton depolama ve olgunlaştırma kapasitesi ile yaklaşık 150 ton/gün kapasiteli zeytin ambalajlanması ve 220 ton/gün zeytinyağı üretim ve dolumu yapmaktadır. Marmarabirlik, bölgesinde yetiştirilen sofralık siyah zeytinin yaklaşık %40 - 45'ini satın alıp işlemekte ve ürünleri 58 bayisi ile tüm Türkiye'ye; Almanya, Danimarka, İsviçre, KKTC, Bulgaristan'daki sözleşmeli alıcı firmalar ile Avrupa'nın tamamına; ABD ağırlıklı olmak üzere Kanada ve Avustralya'ya satmaktadır. Banes Gazetesi'nde, 9 Aralık 2017'de yayınlanan habere göre Marmarabirlik, Avrupa Birliği ülkelerine, sofralık zeytin ve zeytinyağı ihracatını arttırmak için Almanya'nın Köln kentinde üretim ve depolama tesisi kuracaktır. Köln'deki şubeyi güçlendirmek adına kurulacak üretim ve depo tesisi için Birlik, Alman Kalkınma Ajansı'ndan fon almayı planlamaktadırlar. Marmarabirlik dünya markası olmayı ve ortaklarının kazançlarını arttırmayı hedeflemektedir.

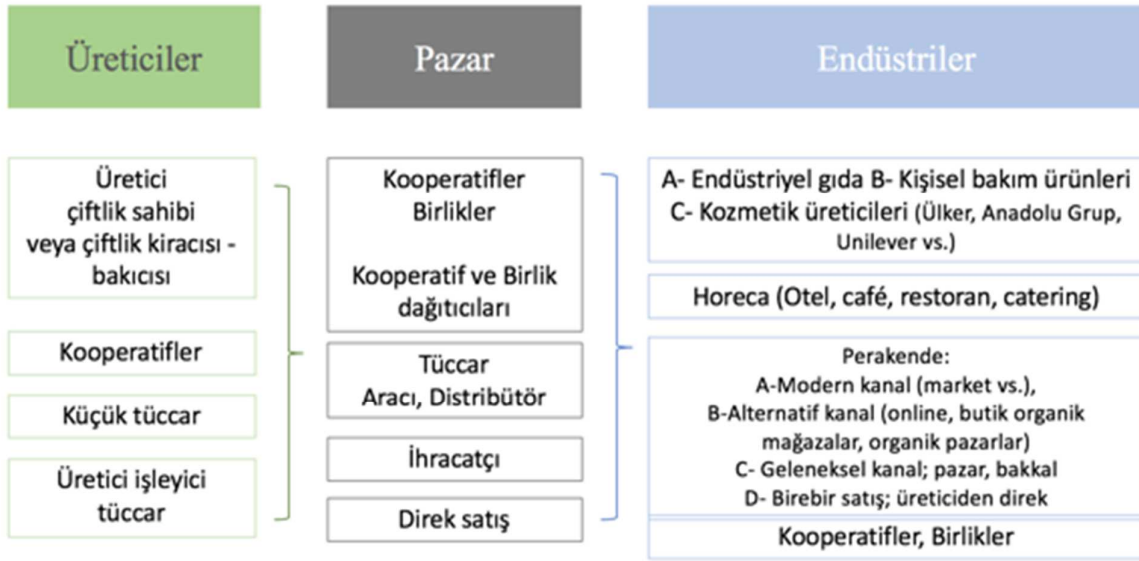
Güneydoğubirlik, 9 kooperatifi, 17 bin üreticisi ile işlevini kaybetmiştir; Birlik'in faaliyetleri çok uzun süreden beri askıda gözükmektedir. Güneydoğubirlik'in, zeytin işleme ve paketleme işletmesi sayısı ile sertifikalı zeytinyağı üreticileri sayısını en son 2006 - 2008'de güncellenmiştir. 2008 yılı verilerine göre 481 adet zeytin işleme ve paketleme işletmesi ile 1.794 adet sertifikalı zeytinyağı üreticisi vardır (Türkiye Büyük Millet Meclisi TBMM 2008 s.104). 2006 verilerine göre, Birlik'in 1005 adet zeytinyağı imalathanesi (515 kontinü, 102 süper baskı ve 580 hidrolik baskı sistem), 100 adet zeytinyağı şişeleme / kutulama tesisi ve 478 adet sofralık zeytin tesisi bulunmaktadır (ABGS 2006) . Zeytinyağı rafinerileri ve pirina fabrikaları zeytin değer zincirinde zeytinden sıfır atık çıkması konusunda önemli rol oynamaktadır. Birlik'e kayırlı 15 adet zeytinyağı rafinerisi (ABGS 2006) ile 14 tanesi klasik, 6 tanesi dekantör tekniğini kullanan 20 adet pirina yağı fabrikası vardır (TBMM 2008 s:143).

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Değer zinciri aktörleri aşağıdaki şemada gösterilmiştir. Türkiye’de, zeytin ve zeytinyağı değer zincirindeki bazı aktörler üretici, pazar ve endüstri gibi değer zincirinin her aşamasında faaliyet göstermekte veya belirli bir aşamada birden çok işlevi üstlenebilmektedir. Bazı aktörler sadece zeytin üreticisi, işleyicisi, tüccarı veya ihracatçısı iken bazı aktörler bu rollerin bir kısmına veya tamamına sahiptirler. Örneğin, çiftçiler işleme ve pazarlamayı üstlenirken (evde salamura zeytin yapmak, işlemek ve satmak) büyük gıda toptancıları, zeytin veya zeytinyağını, çiftçilerden veya tüccarlardan toplayıp işleyip büyük gıda devlerine satabilmektedirler. Türkiye’de, zeytin üreticileri, kooperatiflere üye olarak değer zincirinde bireysel tüccar/satıcı rolünü de üstlenebilirler.

6.4. Düzenleyici ve Destekleyici Kurumlar

Düzenleyici ve destekleyici kurumların bilgisi, ILO’nun geliştirip yürüteceği projelerdeki olası paydaş ve desteklerin tespiti açısından önemlidir. T.C. GTHB ile bakanlığa bağlı birimler, zeytin ve zeytinle ilgili düzenlemelerde etkilidir. TAGEM, beş yıllık tarımsal araştırma master planı ile araştırma enstitülerinin zeytin ve zeytinyağı ile ilintili önceliklerini belirlemektedir. TAGEM, ayrıca, Ar-Ge desteği de vermektedir. T.C. GTHB’nin zeytini ilgilendiren en son tebliğlerinden biri, 30183 sayılı ve 17 Eylül 2017 tarihli Resmî Gazete’de yayınlanmıştır:

5.6.2017 tarihli ve 2017/10465 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan 2017 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin Karar kapsamında; 2017 yılında yapılacak Mazot ve Gübre Desteği, Toprak Analizi Desteği, Organik Tarım Desteği, İyi Tarım Uygulamaları Desteği, Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeline Göre Fark Ödemesi Destekleri, Bitkisel Üretim Yapan Küçük Aile İşletmelerinin Desteklenmesi, Fındık Alan Bazlı Gelir Desteği, Yem Bitkileri Desteği, Bombus Arısı Desteği, Yurt İçi Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği, Sertifikalı Fidan/Fide ve Standart Fidan Kullanım Desteği, Yurt İçi Sertifikalı Tohum Üretim Desteği, Sertifikalı Fidan Üretim Desteği, Geleneksel Zeytin Bahçelerinin Rehabilitasyonu Desteği uygulamalarında görev alacak kurum ve kuruluşların belirlenmesi, tarımsal faaliyette bulunan çiftçilere ve Toprak Analiz Laboratuvarlarına yapılacak destekleme ödemelerine ilişkin usul ve esasları kapsar.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ
Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

T.C. GTHB'nin ilgili birimleri arasında, Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü (BÜGEM), Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü (GKGM), Tarım Reformu Genel Müdürlüğü (TRGM) ve Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) gibi kurumlar vardır. Bu kurumlar, düzenlemeler yapıp zeytin ve zeytinyağı sektörüne doğrudan ve dolaylı destekler sunmaktadır. Ayrıca, GKGM, gıda standartlarının yanı sıra sofralık zeytin ve zeytinyağı kodeks standartlarını belirlemektedir.

BÜGEM'e bağlı birimler:

- o Tohumculuk Daire Başkanlığı (zeytin fidan desteği),
- o Tarla ve Bahçe Bitkileri Daire Başkanlığı (zeytin prim ödemeleri),
- o Bitki Besleme ve Teknoloji Geliştirme Daire Başkanlığı (mazot, gübre ve toprak analizi desteği),
- o İyi Tarım Uygulamaları ve Organik Tarım Daire Başkanlığı (organik tarım desteği),
- o Çayır Mera ve Yem Bitkileri Daire Başkanlığı,
- o Tarım Havzaları Daire Başkanlığı ve İdari İşler ve Koordinasyon Daire Başkanlığı (ürünlerin havzalara göre önceliklendirilmesi)

Tarımsal desteklerin önemli bir bölümü, BÜGEM'in birimleri tarafından yürütülmektedir: Tohumculuk Daire Başkanlığı, zeytin fidan desteği; Tarla ve Bahçe Bitkileri Daire Başkanlığı, zeytin prim ödemeleri; Bitki Besleme ve Teknoloji Geliştirme Daire Başkanlığı, mazot, gübre, toprak analizi desteği; İyi Tarım Uygulamaları ve Organik Tarım Daire Başkanlığı, iyi tarım ve organik tarım destekleri; Tarım Havzaları Daire Başkanlığı, zeytin dahil tarım ürünlerinin havzalara göre önceliklendirilmesi ve desteklenmesi ile ilgilidir.

Sektörde, kooperatifler önemli rol oynamaktadır. T.C. GTHB TRGM, tarımsal üretici birlikleri, kalkınma kooperatifleri, sulama kooperatifleri ve tarımsal kredi kooperatiflerinin düzenlemelerinden sorumludur. T.C. GTHB'ye bağlı kooperatif ve birliklerin sayısı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Türlerine göre kooperatif ve ortak sayıları	Kooperatif		Birlik		Merkez Birliği	
	Sayı	Ortak sayısı	Sayı	Ortak sayısı	Sayı	Ortak sayısı
Tarımsal Kalkınma Koop.	8.173	842.563	82	4.939	4	77
Sulama Koop.	2.497	295.984	13	733	1	10
Tarım Kredi Koop.	1.767	1.082.978	16	1.767	1	16
Toplam	12.437	2.221.525	111	7.439	6	103

Kaynak: T.C. GTB, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü Türkiye'de Kooperatifçilik
<https://koop.gtb.gov.tr/kooperatifler-hakkinda/turkiyede-kooperatifcilik>

Tarım satış kooperatifleri ve birlikleri (S.S. TARIŞ, Marmarabirlik) ise T.C. GTB'nin sorumluluğu altındadır. 2014 yılında, T.C. GTB tarafından hayata geçirilen kooperatifçilik strateji ve eylem planı, birliklerin ana sözleşmesinin yeniden düzenlenmesiyle birlikte S.S. TARIŞ ve Marmarabirlik'in işleyişini önemli ölçüde dönüşüme uğramıştır. 4572 sayılı Kanun'da, 2013 yılında yapılan değişikliklerin ardından ve 2014 yılında yürürlüğe giren yeni ana sözleşmelerin de gereği olarak aktif olmayan ortaklar, ortaklıktan çıkarılmıştır. Bu dönemde yapılan kanun ve anasözleşme değişiklikleri ile birliklerin borçlarının yeniden yapılandırılmasının yanında, idari ve mali açıdan güçlenmelerini sağlayacak tedbirler alınmıştır. Etkinliği kalmamış olan denetim kurulları kaldırılarak bağımsız denetim sisteminin uygulamaya konulması, profesyonel ve kurumsal yönetimin tesis edilmesine yönelik girişimler bunlardan bazılarıdır.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ
Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Türk Standartları Enstitüsü (TSE) (dış ticarete yemeklik zeytinyağı standardı) ve TURKPATENT (gıda ürünlerinde coğrafi işaret kaydı) gibi standartları belirleyen kurumlar, zeytin ve zeytinyağı sektörünü düzenleyen temel kuruluşlar arasındadır.

Ayrıca, Doğaka ve İpekyolu gibi bölge kalkınma ajansları, KOSGEB bölge müdürlükleri, TKDK'nın kırsal kalkınma ajansları, TOBB tarafından kurulan Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezleri (ABİGEM); zeytin ve zeytinyağı sektörünün finansal, fiziki, beşeri kaynağı ile bölgesel altyapısının geliştirilmesine katkıda bulunan aktörlerden bazılarıdır. Zeytin ve zeytinyağı sektörü ile ilgili temel devlet plan ve programları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Program	Yıl	Koordinatör
Tarımsal Araştırma Master Planı	2011-2015	T.C. GTHB
Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı	2011-2015	T.C. GTHB
Ulusal Gıda Ar-Ge ve Yenilik Stratejisi	2011-2016	TÜBİTAK
Organik Tarım Stratejik Planı	2012-2016	T.C. GTHB
Girdi Tedarik Stratejisi (GİTES) Tarımsal Eylem Planı	2013-2015	T.C. Ekonomi Bakanlığı
T.C. GTHB Stratejik Planı	2013-2017	T.C. GTHB
UGTP Stratejik Araştırma ve Yenilik Gündemi Vizyon 2023	2013-2023	UGTP
Katılım Öncesi Ekonomik Program	2014-2016	T.C. AB Bakanlığı
10. Kalkınma Planı	2014-2018	T.C. Kalkınma Bakanlığı
Bölgesel Kalkınma Ulusal Stratejisi	2014-2023	T.C. Kalkınma Bakanlığı
Ulusal Havza Yönetim Stratejisi	2014-2023	T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı
Orta Vadeli Program	2015-2017	T.C. Kalkınma Bakanlığı
Sanayi Strateji Belgesi	2015-2018	T.C. BSTB

Kaynak: Olivae Sayı 123 Dr. Nilgün Pehlivan Gürkan makalesi

<http://koop.gtb.gov.tr/data/58244e541a79f57caca402ad/OLIVAE%20Eylül%202016%20Türkçe%20Versiyon.pdf>

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Destekleyici kuruluş	Destek
T.C. GTHB	TAGEM araştırma enstitüleri proje desteği / kamu-özel sektör iş birliği Ar-Ge projelerine aynı destek / Üniversite, STK, özel sektör Ar-Ge projelerine nakdi destek Gübre, mazot, organik üretim, iyi tarım destekleri / zeytinyağı için zeytin üretimine havza, prim desteği / Zeytin desteği / Tarım sigortaları desteği/ kooperatiflere tarımsal kredi desteği
TÜBİTAK	Araştırma destek programı, teknoloji ve yenilik destek programı ile akademi ve sanayiye Ar-Ge destekleri Teknoloji Transfer Ofisi (TTO) destek programı ile üniversite-sanayi iş birliğini geliştirmek ve TTO aracılığı ile Ar-Ge'nin ticarileşmesi
T.C. BSTB	SANTEZ programı: Üniversite-sanayi Ar-Ge iş birliğine kısmi nakdi hibe / bölgesel aktörler arası proje iş birliğine kümelenme desteği / Teknoloji geliştirme bölgeleri vergi muafiyeti desteği
T.C. GTB	Kooperatifçilik tez ödülü / kooperatif proje desteği
T.C. Ekonomi Bakanlığı	UR-GE programı: STK, kooperatif, ticaret odaları gibi köprü kuruluşların dış pazarı geliştirmek için kobilerle yaptığı iş birliği projelerine destek Pazar araştırması ve pazara giriş desteği / yurtdışı birim, marka ve tanıtım desteği / Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Desteği / Fuar Katılım Desteği / Markalaşma ve Turquality Desteği / Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Yardımları (zeytinyağı dahil)
T.C. Maliye Bakanlığı	Teknoloji merkezi, Ar-Ge merkezi, rekabet öncesi iş birliği projeleri vs. Ar-Ge indirimi, gelir vergisi stopajı teşviki, sigorta primi desteği
KOSGEB	Girişimcilik desteği / tematik proje desteği / genel destek / Kobi gelişim desteği / Ar-Ge, inovasyon, endüstriyel uygulama desteği / Kobi proje desteği/ kredi faiz desteği/ iş birliği güç birliği desteği
Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı	İleri teknoloji projeleri desteği: gıda teknolojileri, tarımsal atıklardan bio-ürün Ar-Ge projelerine kısmi nakit desteği
Kredi Garanti Fonu	KOBİ, genç ve kadın girişimcilere banka kredilerine teminat desteği
Bölge Kalkınma Ajansları	Çeşitli destekler
TKDK	IPARD* Destekleri: çiftçi kayıt sisteminde kaydı olan çiftçiler ve kooperatifler için

Kaynak: Olivae Sayı 123 Dr. Nilgün Pehlivan Gürkan makalesi

<http://koop.gtb.gov.tr/data/58244e541a79f57caca402ad/OLIVAE%20Eylül%202016%20Türkçe%20Versiyon.pdf>

*Avrupa Birliği (AB) tarafından aday ve potansiyel aday ülkelere destek olmak amacıyla oluşturulan, Katılım Öncesi Yardım Aracı'nın (Instrument for Pre- Accession Assistance-IPA) Kırsal Kalkınma bileşenidir.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

7. Hasat ve Zeytin İşleme Sistemleri

7.1. Zeytin ve Zeytinyağı Kalitesini Belirleyen Faktörler

Zeytinyağının kalitesi ve verimi topraktan ve fidandan başlamaktadır. İklim koşulları, iklime uygun “ismine doğru fidan”, toprağın işlenmesi, toprağın besini, yetiştirme, sulama, hasat zamanı, hasat yöntemi, yağ çıkarma işlemi, saklama koşulları ve tüketim biçimi zeytinyağının kalitesine etki etmektedir.

ve ürünün olgunluğunu zeytinyağının kalitesine etki etmektedir.

Kaynak:

- Birebir derinlemesine görüşmeler, odak gruplar
- Zeytinyağı, Eflatun Yayınevi, 2009, Editörler: Fahrettin Göğüş, Mücahit Taha Özkaya, Semih Ötleş
- 2016-2017 Üretim Sezonu Zeytin ve Zeytinyağı Rekoltesi Ulusal Resmi Tespit Heyeti Raporu, UZZK

Fidan: Bölgeye uyum sağlayan ve amacına uygun (sofralık, yağlık zeytin vs.) fidan seçiminin yapılması önemlidir. Fidan ve toprağa uygun sulama ile toprak bakımının yapılması gerekmektedir. Her geçen sene sulama artmakta ve buna bağlı olarak verim artışı yaşanmaktadır ancak çoğu yerde taban suyu 50 metreden 150 -180 metreye inmiştir.

2000’li yıllarda teşvikle dikilen Gemlik ve Ayvalık fidanlarının yöreye uygun olmadığı; bu fidanların su ihtiyacının yöredeki diğer fidanlara göre daha fazla olduğu, zeytin sineğinde artış olduğu, ilaçlanmaya veya doğal yollardan zeytin sineği ile başa çıkan uğur böceği gibi canlıların arttırılması gerektiği kanısı hâkimdir. Diğer taraftan, Gemlik her sene neredeyse %40 - 60 arası zeytin vermekte ve fidanların sulama ile verimliliği artmaktadır. Gemlik’in taneleri iri olduğu için de sofralık zeytine de uygundur.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Zeytin

Zeytinin olgunluğu: Bölgedeki kötü hava şartları ve yetersiz iş gücü dolayısıyla erken veya geç hasat söz konusudur. Zeytin toplandıktan sonra da çoğunlukla nerdeyse kara suyu çıkana kadar naylon çuvallarda bekletilmektedir ve ısınma ile birlikte zeytinde bozulma baş göstermektedir.

Fotoğraf: Nurhan Keeler, Kilis, Kasım 2017

Hasat: Zeytinyağı elde etmek için zeytin tanesinin en fazla yağ depoladığı zaman, zeytin hasadı için en doğru zamandır. Uzmanlara göre bu, erken hasat zamanına karşılık gelirken, çiftçilerdeki genel eğilim zeytinin en az bir kez yağmur yemesi yönündedir. Çiftçiler arasında, yağmur yiyen zeytinin daha fazla yağ depoladığına ait kanı yaygındır.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Fotoğraf: Nurhan Keeler, Şahinbey, Kasım 2017

Zeytinyağının kimyasal yapısının bozulmaması ve ağaca zarar vermemek için hasadın özenle yapılması gerekmektedir. İklim koşullarından ötürü verimlilik düşük olduğundan; gelecek yıl ürün verecek veya ağaçların gelişmesini sağlayacak sürgün ve filizlerin, hasat sırasında kırılmamasına özen gösterilmeli ve uygun hasat yöntemleri (elle veya mekanik hasat) tercih edilmelidir.

Yere dökülmüş zeytinin kalitesi ile üst dallardaki zeytinin kalitesi farklıdır. Dolayısıyla, bu iki zeytin tipinin farklı kasalarda toplanması ve farklı işlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Fotoğraf: Nurhan Keeler, Şahinbey, Kasım 2017

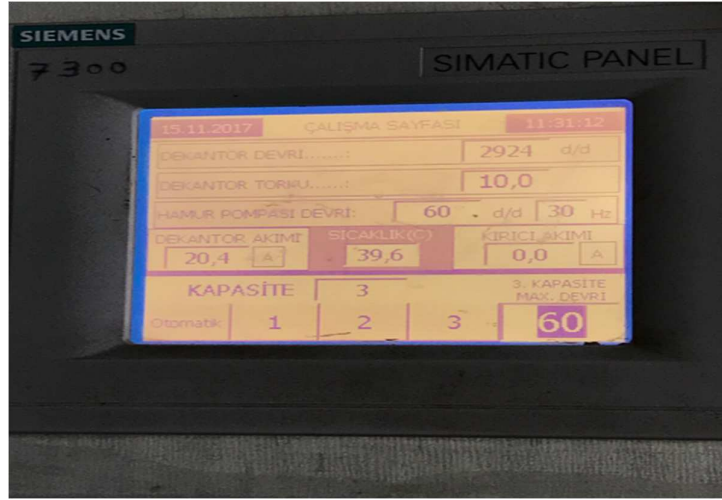
ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Zeytinyağı

Zeytinin işlenmesi: Zeytinin, hasat sonrası, mümkünse aynı gün veya takip eden günde işleminden geçmesi kalitesini artırmaktadır. Natürel zeytinyağı, zeytinin doğal özelliklerini bozmayacak bir sıcaklıkta, mekanik veya fiziksel işlemlerle elde edilmektedir. Yörede, genel kanı, daha fazla yağ elde etmek için sıkma anında verilen suyun sıcaklığının, 25 derece yerine 40 - 45 derece olması yönündedir. Oysa; yüksek ısı, zeytinyağının yapısı ve kokusunu bozmaktadır.

Aşağıdaki fotoğrafta görüldüğü gibi, çoğu çiftçi, ısıyı, işlemeci karşı çıksa bile, 39 - 40 derecelerde istemektedir. İşlemecinin, soğuk sıkmaya yönlendirmesi, çiftçiler tarafından yanlış anlaşılmakta; işlemecinin, yüksek ısıda fazla elektrik harcadığı için soğuk sıkmaya yönelttiği yorumlarına neden olmaktadır. Çiftçilerin, doğru bildiği bir yanlış olan bu konu hakkında, yetkililer veya etkili kişiler tarafından ikna edilmesi gerekmektedir.

Fotoğraf: Nurhan Keeler, Kilis, Kasım 2017

Saklama – depolama: Zeytinyağının, güneş ışığı almayan koyu renk şişe, toprak kap veya laklı tenekede saklanması gerekmektedir. Yörede, ‘beyaz teneke, etiketsiz ve laksız teneke yaygındır.

Fotoğraf: Nurhan Keeler, Kilis, Kasım 2017

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Pazarlama: Ambalajlama ve ‘izlenebilirlik’ (tohumdan zeytinyağına takip) konusundaki yetersizlik, pazarlamayı da olumsuz etkilemektedir. Zeytin ve zeytinyağı, genelde dökme ve markasız olarak pazarlanmaktadır. Bölgedeki birçok kişi (terzi, berber, kasap, devlet memuru gibi), ufak sermaye birikimleri ile tarla alıp zeytin yetiştirmekte ve bunu sıkma tesislerine götürerek evinin ihtiyacı olan zeytinyağını elde etmektedir. Fazladan elde ettiği 3 - 5 teneke yağı da hâlihazırdaki işyerinin önünde satmaktadır. Görüşme yapılan kişiler bundan şikâyetçi olduklarını bildirmiştir ve herkesin zeytinyağı tüccarı olduğundan yakınmıştır. Bu durum, sektörün dağınık bir yapıya sahip olmasına ve pazara her türlü malın girmesine neden olmaktadır. Denetlemenin, yeterli düzeyde olmaması; taşıması kolaylaştırmaktadır.

7.2. Zeytin Hazırlama İşlemleri

Hasattan sonra yağ ayırma işlemine girmeden önceki işlemler özetle aşağıdaki gibidir:

Fotoğraf: Nurhan Keeler, Kasım 2017, Kilis

Kaynak: Bire bir derinlemesine görüşmeler, odak gruplar ve Zeytinyağı, Eflatun Yayınevi, 2009, Editörler: Fahrettin Göğüş, Mücahit Taha Özkaya, Semih Ötleş

Hasat: Hasat şekli ve mevsimin etkisiyle, zeytin tanelerinin yansırı; zeytine, yaprak, taş, toprak taneleri de yapışmıştır. Hasadın tarak kullanılarak elle yapılması, sonraki senelerdeki ürünü etkilemektedir. Yağın kimyasal yapısının bozulmaması için zeytin bu maddelerden arındırılmaktadır.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Fotoğraf: Nurhan Keeler, Kasım 2017, Kilis

Yaprak ayırma: Zeytinlerin kırılması ve ezilmesi işlemine başlamadan önce (gereklilik durumunda) zeytinlerin yıkanması ve zeytin içerisindeki yaprakların ayıklanması gerekmektedir. Yaprak ve yabancı maddeler basınçlı hava veya vakum uygulanarak zeytinden arındırılmaktadır. Ayrılan yapraklar genelde açık alanda öbek halinde toplanmakta ve yakıt olarak kullanılmaktadır. Oysa bu yapraklar çay veya kahve gibi katma değeri yüksek ürünlere dönüştürülebilir.

Fotoğraf: Nurhan Keeler, Kasım 2017, Kilis

Yıkama: Taş, toprak ve çamurlu sudan arındırılmak için zeytinler conveyörden geçerken basınçlı su ile yıkanmaktadır.

Temel işlemler: Kırma, yoğurma, sıvı faz ayırma, yağın su ve tortudan ayrılması sağlayan saflaştırma adımlarıdır.

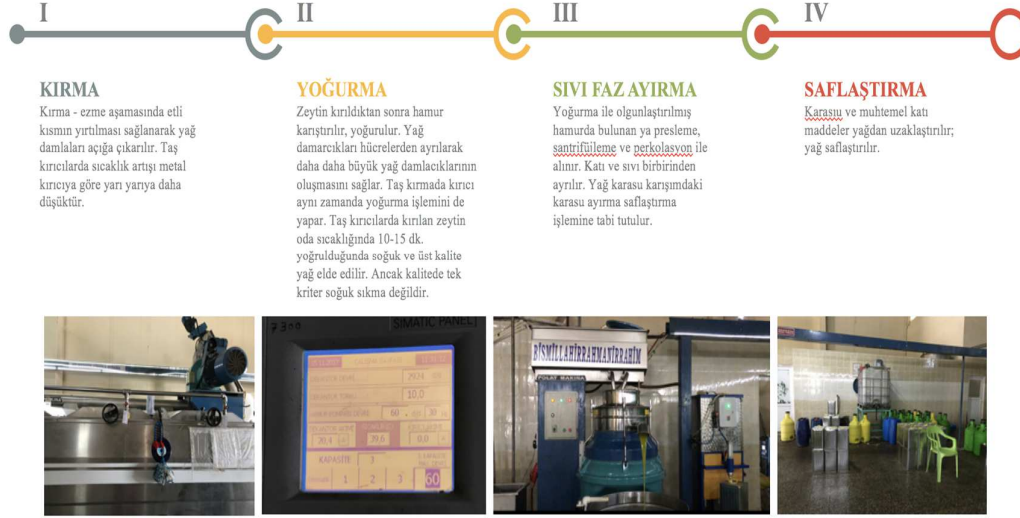

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

7.3. Zeytinyağı Elde Etmek için Uygulanan Temel İşlemler

Zeytinyağı elde etmek için uygulanan temel işlemler aşağıdaki şemada özetlenmiştir: Bu işlemler, sırasıyla kırma, yoğurma, sıvı faz ayırma ve yağın su ile tortudan ayrılmasını sağlayan saflaştırma.

Fotoğraf: Nurhan Keeler, Kasım 2017, Kilis

Kaynak: Bire bir derinlemesine görüşmeler, odak gruplar ve Zeytinyağı, Eflatun Yayınevi, 2009, Editörler: Fahrettin Göğüş, Mücahit Taha Özkaya, Semih Ötleş

Kırma: Bu aşamaya ezme aşaması da denmektedir, etli kısmın yırtılması sağlanarak yağ damlaları açığa çıkarılır. Zeytinlerin kırılması işlemi, makineler üzerinde bulunan çekiçli değirmen tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu teknik ile en iyi hamurun elde edilir. Kırma, yüksek hızda (3.000 d/dak.) dönerek çalışan bıçaklar tarafından yapılmaktadır. Bıçaklar çok kısa zamanda zeytinleri parçalayarak küçük deliklerden geçmeye zorlamaktadır. Bu işlemde geçen zeytinler hamur yoğurma işlemine yönlendirilmektedir

Yoğurma: Zeytin kırıldıktan sonra hamur karıştırılır, yoğurulur. Zeytin hamurunun yoğurulma işlemi, çekiçli değirmenden gelen hamurun, 45 dakika süre ile karıştırılması ile gerçekleştirilmektedir. Yağ damarcıklarının hücrelerden ayrılması büyük yağ damlacıklarının oluşmasını sağlar. Taş kırmada, kırıcı aynı zamanda yoğurma işlemini de yapar. Taş kırıcılarda kırılan zeytin, oda sıcaklığında 10 - 15 dakika yoğrulduğunda soğuk ve üst kalite yağ elde edilir.

Sıvı Faza Ayırma (Yağın bitki özsuyu ve prınadan ayrılması): Sıvı faza ayırma hamur haldeki zeytinden, yağ elde edilmesi işlemidir. Dekantör içinde, bitki özsuyu ve prina ve yağ birbirinden ayrılmaktadır. Ayırma prensibi, santrifüj kuvvet prensibine dayanmaktadır. Birimin yüksek dönüş hızı (3.200 - 4.200 d/dak.), birim içerisinde, üç farklı katman oluşmasına neden olmaktadır. En dış katman olan üçüncü katman prina, ikinci katman bitki özsuyu, üçüncü katman ise yağdır.

Saflaştırma: Karasu ve muhtemel katı maddeler, yağdan uzaklaştırılıp; yağın saflaştırılması aşamasıdır.

Yağın Depolanması: Dekantörden çıkan zeytinyağının, birkaç gün dinlendirilmek üzere doğrudan dinlendirme tankına iletilmesidir.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

7.4. Zeytinyağından Elde Edilen Yan Ürünler

Prina, zeytinin fiziksel işlemler uygulanarak sıkıldıktan sonra yağ bakımından zenginliğini yitirmeyen, gübre veya hayvan yemi olarak kullanılan küspesidir. Yağ ve kuru küspesi nedeniyle zeytinin en önemli yan ürünüdür ve düşük maliyetle oldukça büyük miktarlarda üretilebilir. Ürünün ticari değeri, içerdiği yağ ve su miktarına bağlıdır.

Aslında pirina, zeytinyağı fabrikalarının bir artığı olup; Akdeniz ülkelerinde görülen önemli bir biokütle çeşididir ve uygun ve kabul edilebilir bir kullanımı olmaması halinde problem yaratabilir. Bitkisel yağlar ve pirina, kükürt içermeyen alternatif yakıtlar (yenilenebilir enerji) olarak dikkate alınabilir. Enerji üretiminde, verimli ve uygun bir şekilde pirina kullanımı iki probleme birden çözüm sağlamaktadır; temiz enerji üretimi ve zeytinyağı tesislerinin atığı olan bu maddenin tekrar kullanımı.

Prina yağı üretiminde hedef, kaliteli yemeklik yağ üretmektir; ancak prina, Türkiye gıda kodeksi standartlarına uygun olmadığı için kozmetikte kullanılmaktadır. Prinadan elde edilen en önemli ürün kozmetik ve sabun sektöründe kullanılan prina yağıdır. Prinada bulunan yüksek su miktarı, serbest yağ asitliliğinin artmasına sebep olmakta ve kozmetik – sabun gibi ürünlerin kalitesini etkilemektedir. Prina, hayvan yemi, gübre, biyogaz, aktif karbon ve fenolik bileşenlerin üretiminde de kullanılmaktadır.

Fotoğraf: Nurhan Keeler, Pirina öbeği, Kilis, Kasım 2017

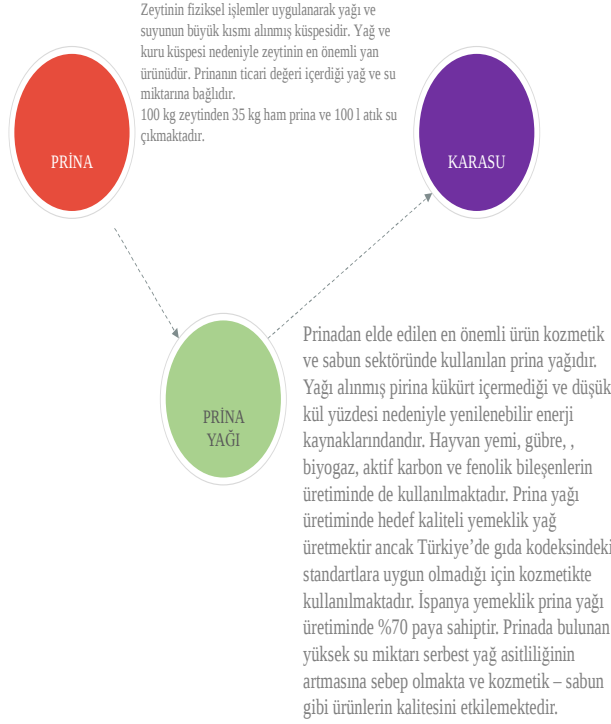
Zeytinyağı üretim sürecinde zeytinden ortalama %20 yağ elde edilmektedir, %30 katı madde (prina) ve %50 su içeriği ise atıktır. Zeytin kara suyu önemli bir kirlilik kaynağıdır. 1980’li yılların sonundan itibaren üretim sürecinde su kullanılmayan ve zeytin öz suyunu prina ile birlikte ayıran 2 fazlı sisteme geçilmiştir. Türkiye’de çoğunlukla 3 fazlı sistem yaygındır. Büyük holding ve kooperatifler iki fazlı sistemi tercih ederek entegre sistem kurmakta ve kendi kurdukları özel prina tesislerinde sulu prinayı işleyip fabrikanın ihtiyacı olan temiz su ve elektriği üretmektedirler.

8 -10 işletmenin kara suyu özel kurulacak arıtma tesisinde toplanabilir; ileri teknoloji ile su arıtılıp karasuda kalan polifenoller kazanılabilir. Mikroalgal yağ, hayvan yemi ve gübre elde edilerek katma değeri yüksek ürünler elde edilebilir.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Zeytin karasuyu önemli bir kirlilik kaynağıdır. Tüm üretim süreçlerinde zeytinden %20 yağ elde edilmektedir. %30 katı madde ve %50 su içeriği atıktır. 1980’li yılların sonundan itibaren üretim sürecinde su kullanılmayan ve zeytin öz suyunu prina ile birlikte ayıran 2 fazlı sisteme geçilmiştir. Türkiye’de çoğunlukla 3 fazlı sistem yaygındır. Büyük holding ve kooperatifler iki fazlı sistemi tercih ederek entegre sistem kurmakta ve kendi kurdukları özel prina tesislerinde sulu prinayı işleyip fabrikanın ihtiyacı olan temiz su ve elektriği üretmektedirler. 8-10 işletmenin karasuyu özel kurulacak arıtma tesisinde toplanabilir; ileri teknoloji ile su atılıp karasuda kalan polifenoller kazanılabilir. Mikroalgal yağ, hayvan yemi ve gübre elde edilerek katma değeri yüksek ürünler elde edilebilir.

Kaynak: Zeytinyağı / Fahrettin Göğüş, Mücahit Taha Özkaya, Semih Ötleş

Kaynak: Zeytinyağı / Eflatun Yayınevi, 2009

Editörler: Fahrettin Göğüş, Mücahit Taha Özkaya, Semih Ötleş

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ
Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

8. Zeytin Değer Zinciri için Proje Önerileri ve Öneri Değerlendirme Kriterleri

*Sektörü değerlendirirken SWOT analiz yerine Değer Yaratma Analizi kullanılmıştır. Bu analiz, ILO'nun, **ekonomik**, **sosyal**, **çevresel** ve **kurumsal** kriterlerine daha uyumlu olduğu için tercih edilmiştir.*

Kasım 2017, Gaziantep ve Kilis'te yapılan bire bir görüşmeler ve odak gruplardan elde edilen veriler, literatür taraması ve masa başı çalışmasının çıktıları, aşağıdaki iki parametreye göre gruplanmıştır.

- I- Sektörde değer yaratmayan, yapılmadığı veya azaltıldığı takdirde maliyeti azaltacak ürün işlem ve operasyonlar (aşağıdaki görselde, **yeşil üçgen**)
- II- Sektörün hem daha fazla değer yaratabileceği hem de yenilik yapabileceği alanlar (aşağıdaki görselde **kırmızı üçgen**)

Bu iki parametre de ILO'nun **ekonomik**, **sosyal**, **çevresel** ve **kurumsal** (aşağıdaki görselde yer alan kare kutular) kriterlerine göre gruplanmıştır:

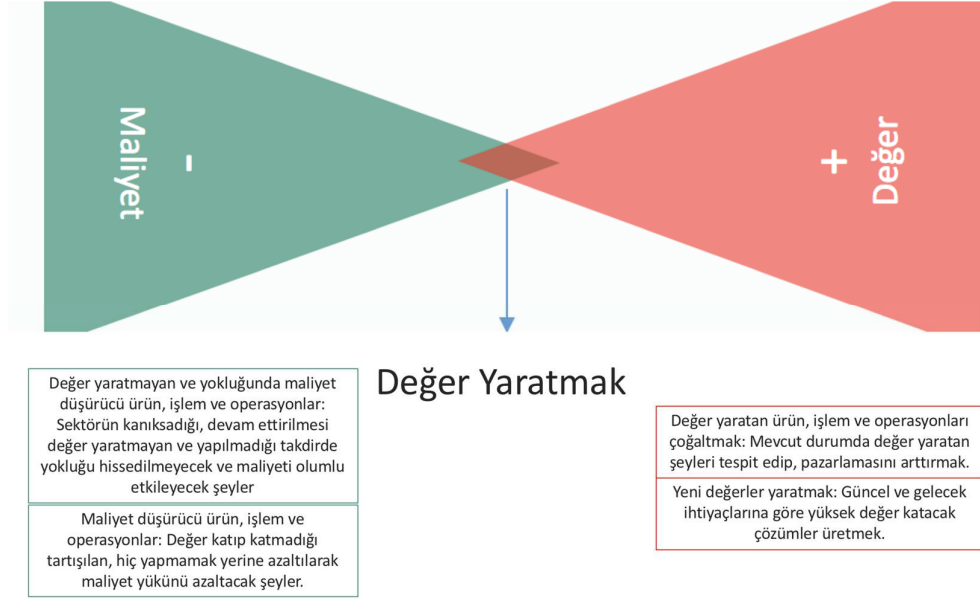
Ekonomik boyut: •Pazarın ve girişimcilerin (+) (-) büyüme trendleri •Sektörün katma değer yaratma yetileri •Yenilikçilik yaklaşımı	Sosyal boyut: •Cinsiyet eşitliğini gözetme, kadın ve genç istihdamına öncelik tanıma •İstihdam ve girişimciliğin önündeki bariyerleri saptama •Çocuk işçiliğini engelleme
Çevresel boyut: •Doğal kaynakların (su, enerji vs.) ve doğal malzemenin kullanımı •Üretimin çevreye etkisi •Enerji kullanımı, karbon emisyonu, karbon ayak izi	Kurumsal boyut: •Sektör oyuncularının birlikte hareket etmeye hazır olup olmadıkları •Rakipleri, tedarikçileri, çalışanlarına ve müşterilerine karşı kazan kazan felsefesini benimseyip benimsemedikleri •Geliştirilecek proje için deneyimli ve yetkin olup olmadıkları •Resmi ve hukuki engeller •İş birliğine hazır oldukları kurum kuruluşlar

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ
Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Değer Yaratma Analizi

Değer yaratmanın iki parametresi kendi içinde ikiye ayrılmaktadır:

Eksi (-) Maliyet Parametresi (Maliyet düşürme):

a) Değer yaratmayan ve yokluğunda maliyet düşürücü ürün, işlem ve operasyonlar: Sektörün kanıksadığı, devam ettirilmesi değer yaratmayan ve yapılmadığı takdirde yokluğu hissedilmeyecek ve maliyeti olumlu yönde etkileyecek faaliyetler

b) Azaltıldığı takdirde maliyet düşürücü ürün, işlem ve operasyonlar: Değer katıp katmadığı tartışılan, hiç yapmamak yerine azaltılarak maliyet yükünü azaltacak şeyler.

Artı (+) Değer Parametresi:

c) Değer yaratan ürün, işlem ve operasyonları çoğaltmak: Mevcut durumda değer yaratan şeyleri tespit edip, pazarlamasını arttırmak.

d) Yeni değerler yaratmak: Güncel ve gelecek ihtiyaçlarına göre yüksek değer katacak çözümler üretmek.

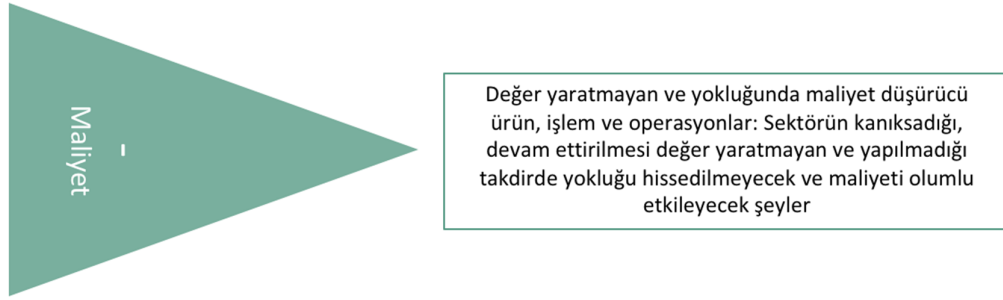
ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

8.1. Değer Yaratmayan ve Devam Edilmediği Takdirde Maliyet Düşürecek Ürün, İşlem ve Operasyonlar

a) Bu alan, sektöre maliyet getiren, değer katmayan hatta zarar veren konuları içerir. Sektör bu operasyonları alışkanlıktan, günlük operasyonların yoğunluğundan, çoğunluğun bu uygulamalara devam etmesinden veya geçerli tarım politikalarından ötürü bırakamaz. Sektördeki öncülerin veya ortak aklın bu uygulamalara ‘dur’ demesi gerekmektedir.

ILO’nun, **ekonomik**, **sosyal**, **çevresel** ve **kurumsal** kriterlerine göre gruplanmış olan değer yaratmayan ve devam edilmediği takdirde maliyet düşürecek ürün, işlem ve operasyonlar aşağıda listelenmiştir.

Ekonomik boyut

1. Bölgede zeytin üretiminde alternansın etkisi yüksektir: Ağaç yaşının ilerlemesiyle ağacın odun aksamı artarak ürün kalitesi düşer ve alternansı artar. Buna hem iklim değişikliği hem de kültürel işlemlerin (besleme, sulama, budama, hasat zamanı ve şekli vb.) yetersizliği neden olmaktadır ve bu yetersizliğin giderilmesi için bilgi ve teknoloji eksikliğinin kapatılması gerekmektedir. Zeytin bahçeleri seyrek dikimden sık dikime geçmiştir dolayısıyla eskiye kıyasla daha fazla zeytin fidanı mevcuttur. Bu da daha fazla sulama ihtiyacını doğurmaktadır. Yöreyle ait geleneksel fidanların yanı sıra Gemlik ve Ayvalık fidanları dikilmiştir. Özellikle Gemlik her sene %40-60 arasında ürün vermektedir ve salamura uygundur. Ancak Gemlik ve Ayvalık fidanları su isteyen fidanlardır. Su ihtiyacının belirlenmesi ve çiftçinin bilinçlendirilip sulama projelerinin geliştirmesi önemlidir.

Sosyal boyut

2. Tarım işçisinin azalması T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü’nün yaptığı ‘sosyal yardım programları’na (nakdi yardım, ayni yakacak-kömür- yardımı, eğitim yardımları, şartlı eğitim ve sağlık yardımları, engelli maaşı, 65 yaş maaşı, eşi vefat eden kadınlara yönelik yardımlar, muhtaç asker ailesi yardımı vs.) bağlanmaktadır. Tarım işçiliğinin yok olması, tarım alanlarının da yok olmasına sebep olmaktadır. Farklı projelerde (Maraş Biberi Kümelenmesi-Avrupa Birliği Projesi, Rize Çayı Tanıtım Projesi- Avrupa Birliği Projesi vb.) benzer sorunlarla karşılaşmıştır. İş gücünün, sermayenin ve teşviklerin yetersizliği gibi sorunlar, çiftçileri üretimden caydırmakta; nihayetinde, topraksızlaşma ve mülksüzleşmeye sebep olmaktadır. Üretimin olmaması, ithal ürünlerin artmasına ve kendine yetme ekonomisinin zayıflamasına neden olmaktadır. Öte yandan, TÜİK verilerine göre, Türkiye genelinde, 15 yaş ve üzeri işsiz sayısı, 2017 yılı Ekim dönemi için %10,3’tür. Aynı dönem için tarım dışı işsizlik oranı, %12,3 olarak tahmin edilmektedir. Genç nüfusta (15-24 yaş) işsizlik oranı, %19,3 iken; 15-64 yaş grubunda bu oran %10,5 olarak hesaplanmıştır.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Çevresel boyut

3.Sürgün ve filizlerin hasar görecektir şekilde hasat edilmesinin önüne geçilmelidir. Kapasite artışı ve yüksek dallardaki zeytini toplamak için sınıkla (değnek) hasat yöntemi, sonraki yıllarda sürgün verecek dalları zedelemekte; bu da rekoltenin düşmesine neden olmaktadır. (Takip eden cümle bütünlüğü bozmuyor, bir önceki bilgi ile ilintili o yüzden kalmalı) Elle toplamanın kapasitesini arttırmak için özel tasarlanmış yumuşak taraklarla hasat yapılabilir. Üçayak merdivenlerle de yüksek dallara erişmek mümkündür.

4.Bölgeye uyum sağlamayan fidanlar, dikilmemelidir. Fidan türünün, toprak ve iklim koşullarının yetersizliği karşısındaki direncine, hastalık ve zararlılara karşı dayanıklılığına, erken ürün verme yetkinliğine, mekanik hasada yetkinliğine göre seçilmesi gerekmektedir. Fidanların dikim şekli ve sıklığı önemlidir. Geleneksel yetiştiricilikte, dekar başına 10 ağaçtan daha az bir yoğunluk söz konusuken; yağışın 700 mm'ün üstünde olduğu yerlerde, dekar başına 30 ağaç dikilebilir.

5.Zeytin kurak bitkisi olarak bilinmektedir ve normal şartlar altında, yağmur suları ile idare edebilen bir bitkidir. Dünyadaki zeytinlerin yaklaşık %10'unu sulanmaktadır (Zeytinyağı, Eflatun Yayınevi 2009, S21). Sonbahar ve kış aylarında su, toprakta depolanır ve hem sürgünlerin hem de dalların gelişmesinde kullanılır. Nisan ve mayıs aylarında, somak oluşumu ve çiçeklenme, düşük miktarda su bulunduğu bile gerçekleşir. Haziranda, meyve bağlama döneminde, su yetersiz olursa; ağaç besleyemeyeceği meyveleri döker. Yağlık zeytinlerde, yağ oluşumunun en verimli olduğu zamanlar ekim ve kasım aylarıdır. Yeterli nem, ürün miktarı ve kalitesini artırır. Yapılan çalışmalar, damla sulamayla tasarruf sağlandığını ve verimin arttığını ortaya koymaktadır. En etkili sulamanın, hasattan 2 hafta önceki dönemde yapılan sulama olduğu saptanmıştır. Çekirdeğin sertleştiği haziran temmuz aylarında sulama yapmamak; et/çekirdek oranını arttırmaktadır. İklim değişikliği, kuraklık, barajlar vs. nedeniyle taban suyu azalmış; hatta bazı yerlerde taban suyu ulaşamaz hale gelmiştir. Bunun bir sonucu olarak; sulama projelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Basınçlı suya ihtiyaç arttığından; sulama için elektrik tüketimi de artmaktadır. İklim değişikliği ile mücadele doğrultusunda, doğru sulama projelerine ve sondaj için elektrik enerjisi yerine, doğal enerji kaynaklarına ihtiyaç vardır.

Kurumsal boyut

6.Yirmibeş derecenin üzerindeki işlemler, yağın dokusu ve kokusunu bozmaktadır. Üreticiler genelde, 40 derecede sıkma işlemini tercih ettiklerinden sıcak sıkım konusunda eğitilmelidirler. İşleme tesisi sahipleri, çiftçileri soğuk veya düşük ısıda sıkmaya ikna konusunda yetersiz kalmaktadır. Zeytin işleme tesisleri soğuk sıkma konusunda ısrarcı olduklarında; ısrarları, çiftçiler tarafından elektrik tüketiminden kaçındıkları şeklinde algılanmaktadır.

7.'Beyaz teneke' denilen markasız, etiketsiz ve gıda güvenliği şüpheli olan ürünlerin satışı durdurulmalıdır. Zeytinyağının berber, yol kenarı vs. gibi yerlerde satılma konusu, yağın sertifikalı satışıyla düzenlenmelidir.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

8.2. Değer Yaratmayan ve Azaltıldığı Takdirde Maliyet Düşürecek Ürün, İşlem ve Operasyonlar

b) Sektöre ve yöreye katkı sağlayan ancak maliyetler açısından çok fazla katma değeri olmayan alanlar belirlenerek tamamen vazgeçmek yerine azaltılabilir.

ILO'nun **ekonomik**, **sosyal**, **çevresel** ve **kurumsal** kriterlerine göre gruplanmış olan yarattığı değerden emin olunmayan ve azaltıldığı takdirde maliyet düşürecek ürün işlem ve operasyonlar aşağıda listelenmiştir.

Ekonomik boyut

1. Gemlik çeşidi olan ağaçlar sulandığı takdirde dikildiği yıldan itibaren meyve vermektedirler. Bu ağaçlar her sene %60'a kadar meyve vermektedir. Verim alınmayan başka fidanların envanter çalışması yapılarak azaltılması gerekmektedir.

2. Galvaniz, saç ve plastik kapların hasat esnası ve hasat sonrasında kullanılmaması gerekmektedir. Hasatta naylon veya çuval kullanımı azaltılmalıdır. Zeytinler toplanır toplanmaz; bekletilmeden, işlenmelidir çünkü hasat edilmiş zeytin bekletildiğinde nem kaybetmektedir. 100 kg taze zeytin, hasattan hemen sonra ya da 20 - 30 gün bekletildikten sonra çekildiğinde, elde edilecek yağ miktarı aynıdır, 25 kg. Bu da çiftçilerin, bekletmenin verimliliğe etki etmediği yönünde yanlış bir algıya kapılmalarına neden olmaktadır. Bu durum, taze zeytinlerin kötü koşullarda bekletilmesine neden olmakta ve kaliteli zeytin, insan eliyle kalitesiz hale getirilmektedir.

Kurumsal boyut

3. Yağın teneke fiyatı 300 TL civarında iken laboratuvar ücreti 180 TL'dir. Laboratuvar fiyatının uygun hale getirilmesi, hatta ücretsiz olması analiz sayısını arttıracaktır. Bu da taşışın (gıda maddelerinin ve gıda ile temasta bulunan madde ve malzemelerin, mevzuata veya izin verilen özelliklerine aykırı olarak üretilmesi) önüne geçilmesinde önemli bir adım olacaktır.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ
Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Yukarıdaki maddeler özet halinde aşağıdaki tabloda verilmiştir:

a) Artık yapmamak: Devam ettirilmesi değer yaratmayan ve yapılmadığı takdirde yokluğu hissedilmeyecek ve maliyeti olumlu etkileyecek ürün işlem ve operasyonlar	b) Azaltmak: Değer katıp katmadığı tartışılan, hiç yapmamak yerine azaltılarak maliyet yükünü azaltacak ürün işlem ve operasyonlar
1.Sulamanın gerekmediği inancı ve tutumundan, yanlış budama, hasat ve benzeri uygulamalardan vazgeçilmesi, sulama projelerini hayata geçirilmesi	1.Verim alınmayan fidanların envanter çalışması yapılarak azaltılması
2.Tarım işçisinin azalma nedenlerinin araştırılması ve bunun önüne geçecek politikaların kurgulanması	2.Hasatta naylon veya çuval kullanımının azaltılması veya zeytinlerin toplanır toplanmaz bekletilmeden işlenmesi
3.Sürgün ve filizlere hasar verecek şekilde hasat yapılmasının önüne geçilmesi	3. Laboratuvar fiyatlarının 1 teneke zeytinyağının fiyatı endeks alınarak yeniden düzenlenmesi
4. İklim değişikliğine yönelik farkındalığın artırılması, sondaj ve baraj çalışmalarının önüne geçilmesi	
5.Bölgeye uyum sağlamayan fidanların dikilmemesi	
6. 25 derecenin üzerinde sıkma işlemi yapılmaması	
7.‘Beyaz teneke’ denilen markasız, etiketsiz, gıda güvenliği şüpheli ve hemen her yerde satılabilen ürünlerin satışı durdurulması	

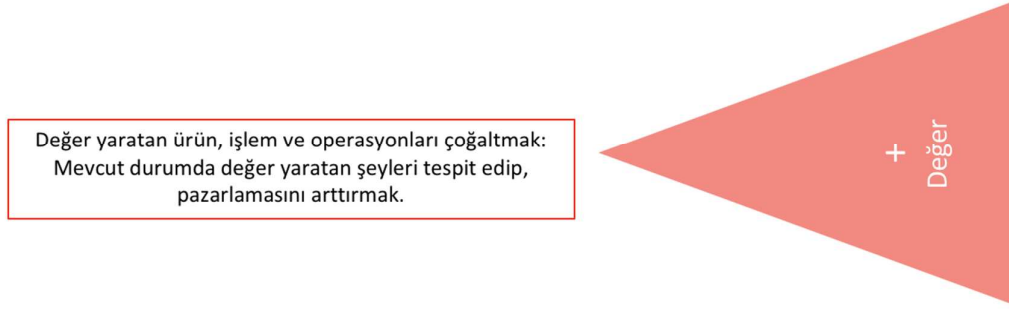

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ
Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

8.3. Değer Yaratan Ürün, İşlem ve Operasyonları Çoğaltmak

c) Bu bölüm, artı değer yaratan ürün, işlem ve operasyonları kapsamaktadır. Sektörde değer arttırmak için bazı uygulama ve ürünlerin çoğaltılması (doğru fidan, yeterli sulama, vb.) gerekmektedir.

ILO'nun, **ekonomik**, **sosyal**, **çevresel** ve **kurumsal** kriterlerine göre gruplanmış olan değer yaratan ve çoğaltılması gereken ürün, işlem ve operasyonlar aşağıda listelenmiştir.

Ekonomik boyut

1.Rekolte tahmin çalışmaları gözleme dayalıdır veya küçük bir örnekleme yapılmaktadır. Doğru ve güvenilir bilgi için ağaçlara küpe takılması küpeli ağaçların görevli bir kamu mühendisiyle birlikte sayılması ve sayım işleminde örneklemin geniş tutulması önerilmektedir.

Sosyal boyut

2. Sabun fabrika veya atölyelerinde, **damga basma ve ambalajlamada** daha fazla kadın istihdam edilebilir. Nizip'te ziyaret edilen fabrikalarda üretimde daha çok erkekler, kalite kontrolü, ambalaj ve damga basma gibi işlerde ise kadınlar çalışmaktadır. Bu alanda daha fazla istihdam yaratmak mümkündür.

Kurumsal boyut

3. Her fabrikanın en az 1 - 2 tane **makine operatörüne** yani teknisyene ihtiyacı vardır. Yapılacak eğitimlerle gerekli operatör sayısı artırılabilir. Görüşmelerde ve odak grup toplantılarında, 70'e yakın fabrikanın, %60'nın bu yönde bir talebi olduğu anlaşılmıştır. Operatörlüğün kadınlar için de uygun olacağının altı çizilmiştir. Üstelik kadınlar daha istikrarlı ve güvenilir bulunmaktadır. Operatörlük ağır iş olmayıp dikkat ve özen gerektiren bir iştir. Her ne kadar operatör, zeytin hasadından sonra sadece dört ay çalışacak gibi görünse de, bu iş kolu, diğer aylarda salamura tesisi ve fidan projeleri ile devam ettirilebilir. İyi operatörlerin dört aylık kazançlarının tüm yıllık asgari ücrete karşılık geldiği de belirtilmiştir.

4. Zeytin hasadı naylon çuval veya torba yerine kasalarla yapılmalı ve zeytinler işlem görünceye kadar bu kasalarda hava alır bir şekilde muhafaza edilmelidir. **Dip zeytinlerin kalitesi ile daldaki zeytinlerin kalitesi farklı olduğu için farklı renk kasaların temin edilmesi ve zeytinlerin ayrıştırılması kaliteyi yükseltecektir.**

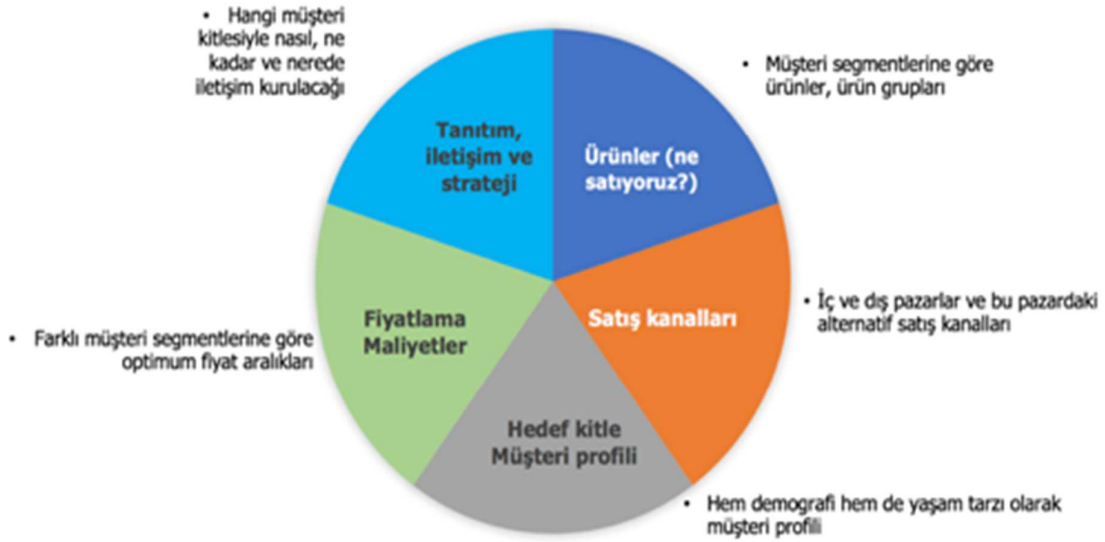
ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

5. **Ambalajlı – markalı ürünlerin** artırılması sektöre değer kazandıracaktır. Zeytinyağında ciddi miktarda üretim olmasına rağmen paketli – markalı ürün, yok denecek kadar azdır. Bu da ürünlerin kalitesizliğine işaret etmekte kaliteli ürünlerin de kalitesizlerle birlikte değersizleşmesine neden olmaktadır.

6. **Pazarlama stratejisi** iş geliştirmeyi ve uzun vadeli plan yapmayı sağlamaktadır. Pazarlama stratejisinin öğrenilmesi ve uygulanması, sektörü değerli hale getirecektir. Sektörle, marka mimarisi, marka konumlaması, pazarlamanın 4P’si (product, price, promotion, placement) çalışılmalıdır. Pazarlama faaliyetinin yapılması için ürünün (örn, zeytinyağı, sofralık zeytin), ürünlerin alt segmentlerinin (örn, naturel zeytinyağı, sele zeytini), hedef pazarların ve müşteri kitlesinin belirlenmesi gerekmektedir. Müşteriler hem demografik açıdan hem yaşam şekilleriyle tanımlanmalıdır. Fiyat, ürün, üretim süreci ve müşteri kitlesi / profili ve satış kanallarına bağlı olarak belirlenecektir.

PAZARLAMA AKTİVİTELERİ

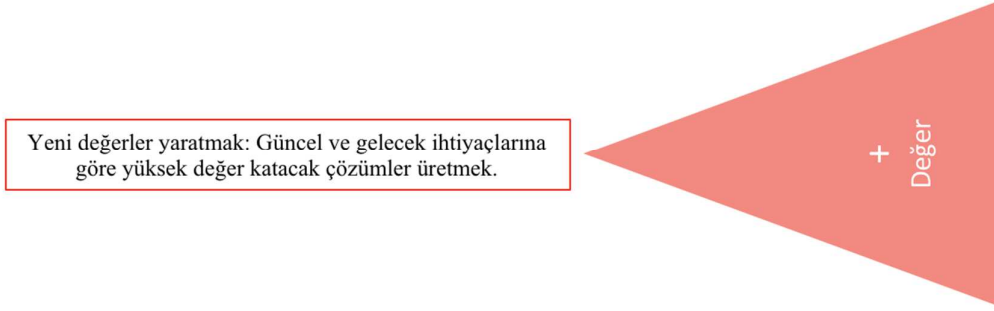

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

8.4. Yeni Değer Yaratmak

d) Yeni / inovatif ürün, işlem ve operasyonların hayata geçirilmesi sektörün değerini arttıracaktır. ILO'nun, **ekonomik**, **sosyal**, **çevresel** ve **kurumsal** kriterlerine göre gruplanmış olan yen, değer yaratacak ürün, işlem ve operasyonlar aşağıda listelenmiştir.

Ekonomik boyut

1.**Fidan üretiminde** yöreye uygunluk / yerine aitlik (insitu) / iklime dirençli fidan seçimi önemlidir. Yerine ait ve ismine doğru fidan dikiminin teşvik edilmesi ve bölgesel envanter çalışmasının yapılması gerekmektedir. **İsmine doğru fidan için de sertifikalı fidancılığın yapılması teşvik edilmelidir.**

2.Uzmanlar optimum 100 bin ‘yerine ait’ ‘verimli’ ‘ismine doğru fidan’ dikilmesi konusunda görüş birliğindedir. Fidan projesi, mevsimsel olmadığı ve fidanlık sürekli bakım gerektireceği için istihdama katkı sağlayacaktır. Yörede yaşayan Suriyelilerin çoğu kırsal kökenli olduğu için çiftçiliğe yatkındırlar ve toprakla çalışma konusunda isteklidirler. Bilimsel tabanlı organik çeşitlilik çerçevesinde fidancılık hedeflenebilir.

3.Yeni fidanlar ve geleneksel zeytin ağaçlarından elde edilen zeytinler için Gaziantep, Nizip ve Kilis’te salamura tesisleri kurulması, sektörün değerini arttıracaktır. Her bölgede en az 10 tanklık salamura zeytin yatırımı ihtiyacı belirlenmiştir. Tuzlama, havalandırma, zeytinleri elekten geçirip seçme ve ambalajlamada, kadın işçiler istihdam edilebilir. Salamura tesisinde de mevsimsellik söz konusu değildir.

4. Zeytin araştırma ve geliştirme merkezi değer zincirindeki birimleri bir arada tutmak ve bilimsel tabanlı araştırmalar yapıp gelişmeleri takip etmek için ihtiyaçtır. Böyle bir merkezin kurulmasına öncülük yapılabilir. Türkiye’deki iki araştırma merkezinden biri İzmir diğeri Hatay’dadır. Hatay’daki merkez coğrafi yakınlıktan ötürü değerlendirilebilir.

Çevresel boyut

5. Sulamada, su sondajında ve zeytin işlemede elektrik kullanılmaktadır ve elektrik masrafları giderek artmaktadır. **Elektrik giderlerinin azalması için güneş paneli** gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılması önemlidir. Hindistan’da, Bare Foot Koleji, Afrika’dan gelen kadınlara panel yapmayı, kurmayı ve panellerin tamir ve bakımını yapmayı öğretmektedir. Köylerine dönen kadınlar, doğal enerji kaynağını köylerine de kurabilmektedirler⁷.

⁷ <https://www.barefootcollege.org/solution/solar/>

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ
Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Kurumsal boyut

6. Zeytinyağının sağlıklı şekilde saklanması için yağ paslanmaz çelik kaplarda stoklanmalıdır. Bu konuda **Lisanslı depoculuk** projesi oluşturulmalıdır. Lisanslı depoculuk, tarım ürünlerinin sağlıklı koşullarda ve ürünlerin kalite sınıflarına göre depolandığı ve ürün fiyatlandırmasının da serbest rekabet koşulları altında, kalite sınıflarına göre yapıldığı bir uygulamadır. Devlet, lisanslı depoların sahip olması gereken asgari koşullarını belirlemektedir. Tarım ürünlerinin uzun süre ve sağlıklı dayanmasını sağlayan bu depolar, ürünlerin bozulma endişesi olmadan değerine alıcı bulmalarını sağlamaktadır.

7. **Kooperatif haline gelip entegre tesis** kurularak ileri teknoloji ile su arıtılıp karasuda kalan polifenoller kazanılabilir. Mikroalgal yağ, hayvan yemi ve gübre elde edilerek katma değeri yüksek ürünler elde edilebilir. Bu tesiste prina yağından da sabun yapılması öngörülmektedir. Prina yağının kalitesi yoğunluklu olarak Nizip'te Suriyeliler tarafından üretilen sabunun kalitesini de etkilemektedir.

8. Çiftçilere zeytin ile yağ arasındaki ilişki ve doğru metotlar anlatılmalıdır. Toprağın doğru hazırlanması bakımı, doğru fidan, doğru hasat ve doğru işlem hakkında video hazırlanıp sıkım fabrikalarında çiftçinin beklediği alanlarda gösterilebilir.

Yukarıdaki maddeler özet halinde aşağıdaki tabloda verilmiştir:

c) Değer katan ürün işlem ve operasyonları çoğaltmak	d) Yeni değer yaratmak
1. Doğru ve güvenilir rekolte çalışması yapılması	1.Yerine ait ve adına doğru fidan dikiminin teşvik edilmesi, bölgesel envanter çalışmasının yapılması
2. Sabun fabrika veya atölyelerinde, damga basma ve ambalajlamada daha fazla kadın istihdam edilmesi	2. 100 bin 'yerine ait' 'verimli' 'isimine doğru fidan' dikilmesi
3. Makine operatörü ve teknisyenlik eğitimleri vererek fabrikaların ihtiyaç duyduğu teknik eleman sayısının artırılması	3.Yeni fidanlar ve geleneksel zeytin ağaçlarından elde edilen zeytinler için Gaziantep, Nizip ve Kilis'te salamura tesislerinin kurulması
4. Farklı renk kasalar temin ederek kalitesi farklı dip zeytinler ile daldaki zeytinlerin ayrıştırılması	4.Elektrik giderlerinin azalması için güneş paneli gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılması
5. Ambalajlı – markalı ürünlerin artırılması	5. Zeytin araştırma ve geliştirme merkezi kurulması
6. Pazarlama stratejisinin öğrenilmesi ve uygulanması	6.Zeytinyağı paslanmaz çelik kaplarda stoklanması – lisanslı depoculuk projesi
	7. Kooperatif haline gelip entegre tesis kurarak karasuda kalan polifenoller kazanılması
	8. Çiftçilere zeytin ile yağ arasındaki ilişkinin ve doğru metotlarla anlatılması

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ
Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

8.5. Değer Zinciri Aktörleriyle Birlikte Proje Fikirlerinin Ön Değerlendirmesi

11 Ocak 2018 tarihinde, Gaziantep Sanayi Odası'nda, değer zinciri aktörleri ile saha çalışması sonuçları ve proje önerilerinin paylaşıldığı bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantıya katılanların listesi, 9.2. Çalıştay Katılımcı Listesi'nde verilmiştir. Aşağıdaki tabloda yer alan 15 proje önerisi, katılımcılar tarafından a) sektöre katacağı değer ve önemi ve b) uygulama kolaylığı açısından değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler, 10 puan üzerinden yapılmıştır (10 puan en yüksek değer, 1 puan en düşük değer) ve katılımcılara 1 ile 10 puan arasında puanlama yapabilecekleri hatırlatılmıştır. 15 proje önerisinin, ortalama önem derecesi 9,3 ve ortalama uygulanabilirlik kolaylığı 7,1'dir.

Proje Önerileri	a)Sektör için değer	b)Uygulanabilirliği / uygulama kolaylığı
1. Makine operatörü ve teknisyenlik eğitimleri vererek fabrikaların ihtiyaç duyduğu teknik eleman sayısının artırılması	9,9	8,1
2. Zeytin hasadı ve hasattan sonra zeytinin hangi koşullarda saklanması gerektiğine ilişkin eğitim verilmesi (naylon çuval veya torba yerine hava alan kasaların kullanılması) Hasat sonrası ekipmana ihtiyacının giderilmesi	9,2	6,8
3. Doğru ve güvenilir rekolte çalışması yapılması	9,1	5,6
4. Ambalajlı / markalı ürünlerin artırılması	9,6	5,7
5. Markalaşmak isteyen firmalar için 4P pazarlama (ürün, fiyat, satış kanalı, tanıtım) bilgi ve strateji eğitimi danışmanlığı verilmesi	9,4	7,2
6.Sabun fabrika veya atölyelerinde, damga basma ve ambalajlamada daha fazla kadın istihdam edilmesi	8,7	7,4
7.Laboratuvar fiyatlarının 1 teneke zeytinyağının fiyatı endeksi alınarak yeniden düzenlenmesi	9,3	7,4
8. Fidan üretiminde yöreye uygunluk / gözetilerek yerine ait ve adına doğru fidan dikiminin teşvik edilmesi, bölgesel envanter çalışmasının yapılması	9,6	6,5
9. 100 bin 'yerine ait' 'verimli' 'ismine doğru fidan' dikilmesi	9,1	7,7
10. Yeni fidanlar ve geleneksel zeytin ağaçlarından elde edilen salamura zeytinler için Gaziantep, Nizip ve Kilis'te salamura tesislerinin kurulması	8,4	7,2
11.Zeytinyağı paslanmaz çelik kaplarda stoklanması - Lisanslı depoculuk projesi	9,6	6,8
12. Karasuyun arıtılmasıyla polifenollerin geri kazanılması, prina yağından sabun yapılması ve katma değeri yüksek ürünler (mikroalgal yağ, hayvan yemi ve gübre) elde etmek için kooperatifleşerek entegre tesis kurulması	9,8	6,2
13. Elektrik giderlerinin azalması için güneş paneli gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının artırılması	9,1	8,1
14. Zeytin ile zeytinyağı arasındaki ilişki, toprağın hazırlanması / bakımı, fidan, budama, hasat ve işleme hakkında doğru metotları özetleyen bir video hazırlanıp sıkım fabrikalarında çiftçinin sıra beklediği alanlarda gösterilmesi	9,7	8,5
15. Zeytin araştırma ve geliştirme merkezi kurulmasına öncülük yapılması	9,6	6,5
Ortalama	9,3	7,1

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ
Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Proje önerilerinin, ortalama ‘yüksek değer’ ve ‘uygulanabilirlik’ puanları dikkate alınarak GAP analizi çalışması yapılmıştır. Analiz sonucunda projeler aşağıdaki dört başlıkta gruplanmıştır.

1-Yüksek değer ve kolay uygulama: Ortalamanın üzerinde değer yaratan ve uygulaması ortalamanın üstünde kolay bulunan proje önerileri,

2-Düşük değer kolay uygulama: Ortalamanın altında (ki ortalamanın her öneri için yüksek olduğu göz önüne alınmalıdır) değer yaratan ve uygulaması ortalamanın üstünde kolay bulunan proje önerileri,

3-Düşük değer zor uygulama: Ortalamanın altında (ki ortalamanın her öneri için yüksek olduğu göz önüne alınmalıdır) değer yaratan ve uygulaması ortalamanın altında kolay bulunan proje önerileri,

4-Yüksek değer ve zor uygulama: Ortalamanın üzerinde değer yaratan ancak göreceli olarak uygulaması zor bulunan proje önerileri

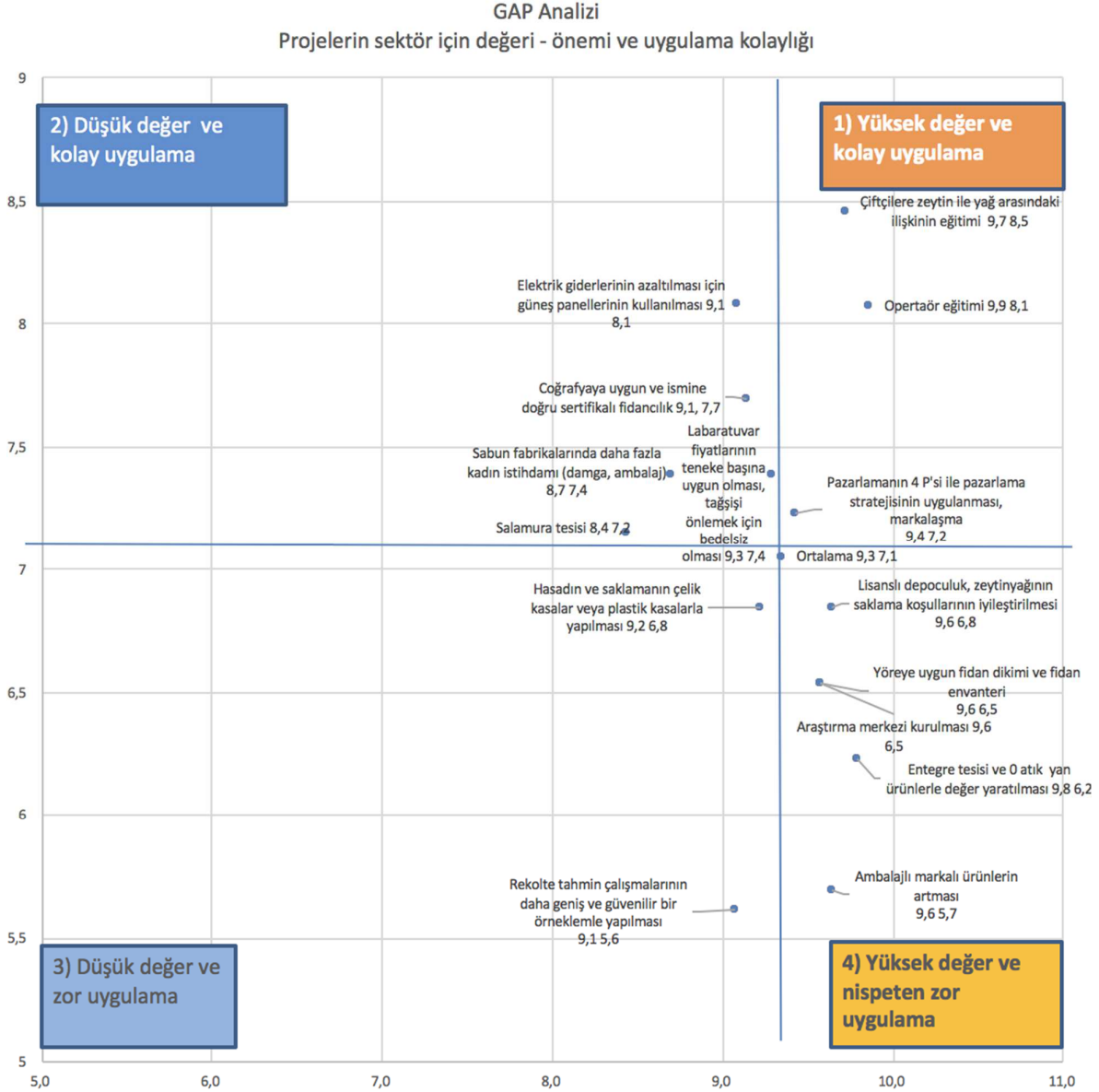
<i>Düşük değer ve kolay uygulama</i>	<i>Yüksek değer ve kolay uygulama</i>
1. Elektrik giderlerinin azalması için güneş paneli gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının arttırılması	1. Zeytin ile zeytinyağı arasındaki ilişki, toprağın hazırlanması / bakımı, fidan, budama, hasat ve işleme hakkında doğru metodları özetleyen bir video hazırlanıp sıkım fabrikalarında çiftçinin sıra beklediği alanlarda gösterilmesi.
2. 100 bin ‘yerine ait’ ‘verimli’ ‘isimine doğru fidan’ dikilmesi.	2. Makine operatörü ve teknisyenlik eğitimleri vererek fabrikaların ihtiyaç duyduğu teknik eleman sayısının arttırılması
3.Laboratuvar fiyatlarının 1 teneke zeytinyağının fiyatı endeks alınarak yeniden düzenlenmesi	3. Markalaşmak isteyen firmalar için 4P pazarlama (ürün, fiyat, satış kanalı, tanıtım) bilgi ve strateji eğitimi danışmanlığı verilmesi
4. Yeni fidanlar ve geleneksel zeytin ağaçlarından elde edilen salamura zeytinler için Gaziantep, Nizip ve Kilis’te salamura tesislerinin kurulması	
5. Sabun fabrika veya atölyelerinde, damga basma ve ambalajlamada daha fazla kadın istihdam edilmesi	
<i>Düşük değer ve zor uygulama</i>	<i>Yüksek değer ancak zor uygulama</i>
1. Zeytin hasadı ve hasattan sonra zeytinin hangi koşullarda saklanması gerektiğine ilişkin eğitim verilmesi (naylon çuval veya torba yerine hava alan kasaların kullanılması) Hasat sonrası ekipmana ihtiyacının giderilmesi	1. Zeytinyağı paslanmaz çelik kaplarda stoklanması - Lisanslı depoculuk projesi
2. Doğru ve güvenilir rekolte çalışması yapılması	2. Fidan üretiminde yöreye uygunluk / gözetilerek yerine ait ve adına doğru fidan dikiminin teşvik edilmesi, bölgesel envanter çalışmasının yapılması
	3. Karasuyun arıtılmasıyla polifenollerin geri kazanılması, prina yağından sabun yapılması ve katma değeri yüksek ürünler (mikroalgal yağ, hayvan yemi ve gübre) elde etmek için kooperatifleşerek entegre tesis kurulması
	4. Zeytin araştırma ve geliştirme merkezi kurulmasına öncülük yapılması
	5. Ambalajlı / markalı ürünlerin arttırılması

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Yukarıdaki tablonun grafik verisyonuna aşağıda yer verilmiştir. Projelerin değerlendirilmesinde hem değer hem de uygulanabilirlik kriterleri dikkate alındığından line ya da bar grafik yerine GAP analizi ve iki boyutlu grafik kullanılmıştır.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

8.6. Genel Değerlendirme

ILO'nun dört kriterine göre değerlendirildiğinde, sektöre yüksek değer katacak ve uygulanabilir proje önerileri, fidan yetiştirilmesi, salamura tesisi, operatör eğitimi ve kooperatif kurulması olarak özetlenebilir. Her bir proje önerisinin değeri, gerekçesi ve proje çerçevesinde işbirliği yapılabilecek kurum ve kişiler aşağıda özet halinde yer almaktadır:

Fidan yetiştirme projesi: Türkiye’de, zeytin fidanı yetiştiriciliği 3 Temmuz 2009 tarihli ve 27277 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Meyve/Asma Fidan ve Üretim Materyali Sertifikasyonu ve Pazarlaması Yönetmeliği’ne (31.10.2006/5553-6. Madde) göre yapılmaktadır.

Fidan yetiştirme projesi, zeytin ve zeytinyağında iç talebi karşılama, iklime ve toprağa dayanıklı, ismine doğru fidanları yetiştirme, kadın ve gençlere istihdam sağlama ve zeytinde sezonsal çalışmayı bertaraf etme açısından önem taşımaktadır. Kısacası fidan yetiştirme projesi değer zincirindeki, üretici, işleyici, araştırma merkezi, üniversite ve düzenleyici gibi pek çok aktörün faaliyete katılımını sağlayarak kurumsal boyuta da hizmet edebilecek bir projedir. Ayrıca, proje, zeytin barışı simgelediği ve Suriyeli kadın ve gençler de istihdam edileceği için güçlü bir “barış” misyonu ve mesajı içermektedir. Bu projede çalışacak Suriyeliler gün gelip ülkelerine dönseler bile proje alanı “**anıt barış fidanlığı**” olarak devam edebilir.

Fidancılık konusunda iş birliği yapılacak düzenleyiciler ve köprü kuruluşlar arasında T.C. GTHB’nin ilgili birimlerinden BÜGEM, Tohumculuk Daire Başkanlığı ve Gaziantep Ticaret Odası sayılabilir.

Görüşülen değer zinciri aktörleri tarafından ilk etapta 100 bin fidanın dikilmesi öngörülmüştür. Bu çapta bir fidanlık için en az 20 en çok 50 çalışana ihtiyaç duyulmaktadır. Eğitime 100-150 kişinin davet edilmesi ve katılımcıların üçte birinin eğitimi bitirip çalışmaya istekli olması durumunda fidan projesinde çalışacak net 50 kişiye erişilmiş olacaktır.

Fidan üretiminde, 8 - 10 cm boyunda, üzerinde iki yaprak bulunan yarı odun ve çok genç olmayan dallar kullanılır. Köklendirme hormonu (IBA) uygulanan çelikler, sisleme altında dökme (perlit, torf) ya da önceden şekillendirilmiş kokopit bazlı kağıt saksılarda (paper pot) köklendirilir. Köklendirme sırasında iklim kontrolü ve sisleme sistemleriyle sağlanır. Yaklaşık 60 günde köklenen çelikler çıplak köklü ise küçük plastik saksılara, kâğıt saksıda ise daha büyük kağıt saksılara taşınır. Fidanlar iki ya da üç yaşına gelince satışa sunulur.

Fidan yetiştirme merkezi, sadece fidan yetiştirme işine odaklanabileceği gibi farklı faaliyetleri de eş zamanlı yürütebilir. Halep sabunu üretip pazarlamak, çiftçiye zeytin ve toprak, zeytin ve yağ arasındaki doğru ilişkiler ve doğru budama konusunda eğitim vermek, sektörün ihtiyaç duyduğu pazarlama ve markalaşma konularında danışmanlık vermek de merkez faaliyetleri arasında yer alabilir.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Salamura tesisi projesi: Hemen tüm katılımcılar yörede artan yağlık olmayan ve iri kalibre Gemlik zeytin için salamura tesisinin faydalı olacağı görüşündedir. Kilis İli Organik Zeytin Üreticileri Birliği'nin tamamlanmak üzere olduğu bir salamura tesisi ve Gaziantep Burç'ta zeytin bağları olan çiftçi Recep Akar'ın 8 - 10 tanklık yeri kullanıma hazırdır.

Kurutma yöntemi ile salamura zeytin üretilebilir. Tarımsal yeniliklerin yaygınlaştırılması faaliyetleri kapsamında bazı İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüklerince başlatılan “Kurutma Yöntemiyle Sofralık Zeytin Üretimi ve Tüketiminin Yaygınlaştırılması” projesi kısa sürede, kimyasal kullanılmadan tuz içermeyen ve tüketime hazır sofralık zeytin üretimini amaçlamaktadır. Bu proje, Gaziantep ve Kilis'te de başlatılabilir.

Kasım, aralık aylarında hasat edilen ham zeytin, tuzlu su havuzlarında, 6 - 8 ay gibi uzun bir süre bekletildikten ve defalarca suyu değiştirildikten sonra haziran ayına kadar ancak salamura zeytin haline gelmektedir. Kurutma yöntemi ile zeytin üretiminde ise 1 gün gibi kısa sürede üretim yapılabilir. Normal salamurada, zeytin üretiminde enerji, su, depo kirası ve işçilik maliyetleri yüksektir. Fırında kurutma yönteminde ise üretim maliyetleri oldukça düşüktür. Normal salamurada zeytin üretiminde kimyasal maddeler kullanılmaktayken, kurutma yöntemi ile yapılan üretimde ise, sadece bitkisel yağ, tuz ve sirke kullanılarak üretim yapılabilir. Normal salamura zeytin üretiminde üretilen sofralık zeytinin tuz içeriği en az %8 - 10 oranında olup, kurutma yöntemi ile üretilen sofralık zeytindeki tuz içeriği %3 - 4 oranına kadar düşürülebilmektedir. Bu üretim yöntemi, çok düşük bir yatırım ve işletme maliyeti ile gerçekleştirilebildiği için üretim alanına yerleştirilecek bir kurutucu veya yapılacak bir kurutma odası ile üretime kısa sürede başlama imkânı verir. Salamura konusunda farklı yöntemler hakkında bilgi almak için Edremit Meslek Yüksek Okulu, Zeytincilik Bölümü, Öğretim Görevlisi Mücahit Kıvrak ile iletişim kurulabilir.

Kooperatif ve entegre tesis projesi: Kilis'te organik zeytin birliğinin yanı sıra organik olmayan fakat doğal koşullarda üretilen zeytin için de kooperatifleşme ve birlik olmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, Kilis birlik olup küme oluşturmaya daha yatkın bir kültüre sahiptir.

Entegre tesis, karasu, prina ve salamura konularında yenilikçi bir tesis olarak kurgulanabilir. Gaziantep Üniversitesi Gıda Mühendisliği Bölümü ile iş birliği yapılarak ileri teknoloji ile su arıtılıp karasuda kalan polifenoller kazanılarak mikroalgal yağ, hayvan yemi ve gübre gibi katma değeri yüksek ürünler elde edilebilir.

Tesisin farklılaşacağı alanlardan bir diğeri de yemeklik ve kozmetik için prina yağı olabilir. Örneğin, İspanya yemeklik prina yağı üretiminde %70 paya sahipken Türkiye'de bu oran çok düşüktür. Prinada bulunan yüksek su miktarı serbest yağ asitliliğinin artmasına sebep olmakta ve kozmetik – sabun gibi ürünlerin kalitesini de etkilemektedir. Nizip'teki sabun üreticileri %40'a kadar asit oranını tölere edebilmekte ancak mevcut ürünlerde asit oranı %70 - 80'lere çıktığı için hacimli üretim yapamamaktadırlar. Sabunda en büyük pazar Irak'tır ve Irak fiyat baremi orta ve ortanın altı olduğu için bu pazar yüksek fiyat artışlarına dirençlidir.

Prina, kükürt içermediği ve düşük kül yüzdesine sahip olduğu için yenilenebilir enerji kaynağıdır ve hayvan yemi, gübre, biyogaz, aktif karbon ve fenolik bileşenlerin üretiminde de kullanılmaktadır.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Makine Operatörlüğü projesi: Yöredeki operatör ihtiyacı daha çok Zeytin Dostu Derneği tarafından vurgulanmış diğer katılımcılar da bu konuda hem fikir olmuşlardır. 150 kadın ve gence operatörlük eğitimi verilmesi ve bunların üçte birinin devam etmesi durumunda yöredeki 70 işletmenin operatör ihtiyacı karşılanacaktır. Kadınların daha istikrarlı ve azimli olması kadın operatörlere talebi artırmaktadır. Operatörlüğün dört aylık sezonsal çalışma kısıtına karşı iyi operatörlerin dört aylık kazancının bir yıllık asgari ücrete karşılık geldiği argümanı sunulmuştur.

T.C. MEB Hayat Boyu Öğrenme Programı kapsamında Gıda Teknolojisi öğretim programları verilmektedir. Yurt çapında sektörün aktörleriyle anketler yapılarak ilgili meslek kollarında gelişmeye açık yönler ve ihtiyaçlar saptanmaktadır. Zeytin işleme yerlerinde çalışanlara yönelik işleme ve hijyen eğitimleri verilmektedir. Bu programla işbirliği yaparak Zeytin Dostu Derneği 2015'te operatörlük kursu vermiştir.

Suriyeli mültecilerin insani iş ve yaşam alanları beklentisi: Krizden önce, Suriye'nin zeytinyağı üretim ve tüketimdeki payı, Türkiye ve Tunus'un üzerindeyken, krizle birlikte bu oran %3'e düşmüştür. İç savaştan sonra Suriye'deki zeytin ağaçlarının durumu ve sayısına dair bir envanter çalışması yapılmamış olsa da Nizip ve Gaziantep'te yaşayan Suriyeliler, Suriye'de hala zeytin ağaçlarının varlığından ve zeytin üretiminden söz etmektedir. Suriyelilerin kozmetik ve kişisel bakım ürünlerinde kullanılmak üzere, kaliteli prina yağının ithalatına izin verilmesi en azından gümrük maliyetlerinin düşürülmesi yönünde talepleri vardır.

Zeytin sektörüyle doğrudan ilintili yukarıda sıralanan projelerin yanı sıra Suriyelilerin profili ve yetileri ile ilgili envanter çalışması yapılarak tercih ettikleri iş alanları belirlenebilir. Türkiye'de kalıp kalmayacaklarının cevabı dış ilişkiler, politika ve ekonomik şartlara göre değişse de kalma eğilimleri ve gerekçeleri araştırılabilir. Bu veriler ışığında Suriyeli mültecilerle eşleştirilebilecek iş alanları, politikalar ve yol haritası belirlenebilir.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

9. Ekler

9.1 Görüşme Listesi

Kasım 2017 tarihinde, değer zinciri ve proje önerilerini saptamak için görüşme yapılanların listesi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Dernek	Firma- Kuruluş	Unvan	Bölge
Rami Sharrack	Suriye Ekonomik Forum	Genel Sekreter	Gaziantep
Tamam Albaroudi	Suriye Ekonomik Forum	Yönetim Kurulu Başkanı	Gaziantep
Emel Yılmaz	Ravandalı Kadınlar Derneği	Başkan	Kilis
Aynur Durna	Ravandalı Kadınlar Derneği	Başkan Yardımcısı	Kilis
Hayriye Öztürk	Ravanda Havzası Kırsal Kalkınma Projesi	Saha Koordinatörü	Kilis
Melek Kanbağlı	AÇEV	Saha Eğitmeni	Kilis
Murat Çetin	Murat Zeytinyağları ve Zeytin Dostu	Firma sahibi / Dernek başkanı	Gaziantep
Abdulbasit Dibo	SIAD-Suriyeli İş Adamları Derneği	Bilişim Uzmanı	Gaziantep
Khaled Babilli	SIAD-Suriyeli İş Adamları Derneği	Yönetim Kurulu Başkanı	Gaziantep
Kurum- Kuruluş- Üniversite	Firma- Kuruluş	Unvan	Bölge
Vakkas Koca	İpekyolu Kalkınma Ajansı	Koordinatör	Gaziantep
Abdulmenap Ertaş	İpekyolu Kalkınma Ajansı	Program Manager	Gaziantep
İbrahim Sarı	Özsarı Bulgur	Nizip Ticaret Borsası Başkanı	Nizip
Hacı Gündoğdu	Gaziantep İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü	Zeytin Uzmanı ve Çiftçi	Gaziantep
Prof. Dr. Fahrettin Göğüş	Gaziantep Üniversitesi Gıda Mühendisliği	Gıda Mühendisliği Fakültesi Dekanı	Gaziantep
Derya Koçak	Gaziantep Üniversitesi Gıda Mühendisliği	Yrd. Doç. Dr.	Gaziantep
İbrahim Yılmaz	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi	Tarım Daire Başkanı	Gaziantep
Hamit Doğan	Suriye Krizinin Güneydoğu Anadolu Bölgesi Üzerindeki Etkisinin Azaltılması Projesi-(UNDP)	Kilit Uzman	Gaziantep
Filiz Hösükoğlu	Suriye Krizinin Güneydoğu Anadolu Bölgesi Üzerindeki Etkisinin Azaltılması Projesi-(UNDP)	Takım Lideri	Gaziantep
Mehmet Özyurt	Nizip Ticaret ve Sanayi Odası	Yönetim Kurulu Başkanı	Nizip
Serpil Gündoğdu	Nizip Ticaret ve Sanayi Odası	Genel Sekreter	Nizip
Hasan Tursun	FAO	Saha Uzmanı	Gaziantep
Özge Dursun	Gaziantep Ticaret Odası	Serbest Danışman	Gaziantep

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Ahmet Bağcı	Kilis İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü	Mühendis, Şube Müdür Vekili	Kilis
Subhi Kord Arabo	Gaziantep Ticaret Odası	Suriye Masası Uzmanı	Gaziantep
Figen Çeliktürk	Gaziantep Ticaret Odası	Genel Sekreter Vekili	Gaziantep
Kürşad Göncü	Gaziantep Sanayi Odası	Genel Sekreter	Gaziantep
Sinan Atakan	AFAD- Gaziantep	İl Müdürü	Gaziantep
Sedat Gökoğlu	Gaziantep İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü	Ziraat Yüksek Mühendisi	Gaziantep
Adnan Keçeci	Dışişleri Bakanlığı Gaziantep Temsilcisi	Eski Halep Başkonsolosu Büyükelçi	Gaziantep
Tahir Canarslan	Kilis Ticaret ve Sanayi Odası	Uzman	Kilis
Perakende - Satış - Makine	Firma - Kuruluş	Unvan	Bölge
Nuri Delibaş	Delibaşlar Tarım Market	Firma Sahibi	Gaziantep
Reşat Boz höyük	Oli Market	Mağaza Müdürü	Gaziantep
Sakine Karagöz	Oli Market	Zeytinyağı Alım Müdürü	Gaziantep
Fatoş Erol	Oli Market	Sofralık Zeytin Alım Müdürü	Gaziantep
Mustafa Almacı	Almacı Pazarı	Firma Sahibi	Gaziantep
Birlik	Firma - Kuruluş	Unvan	Bölge
Sinan Şahinalp	Kilis İli Organik Zeytin Üreticileri Birliği-Kilizi	Ziraat Mühendisi	Kilis
Hüseyin Polat	Kilis İli Organik Zeytin Üreticileri Birliği-Kilizi	Yön. Kurulu Başkanı	Kilis
Suriyeli Sabun Üreticileri	Firma - Kuruluş	Unvan	Bölge
Waddah El Tahhan	El Tahhan	Firma Sahibi	Nizip
Samer Al Najjar	Bayram Najjar Kimya	Firma Sahibi	Nizip
Nader Barakat	Nader Barakat and Son's Co.	Firma Sahibi	Nizip
Yahya Barakat	Nader Barakat and Son's Co.	Firma Sahibinin Oğlu	Nizip
Hasan Raji	Alshahbaa	Halkla İlişkiler Müdürü	Nizip
Emin Barakat	Alshahbaa	Firma Sahibi	Nizip
M. Nour Elddien Barakat	Alshahbaa	Firma Sahibi	Nizip
Suriyeli Çiftçiler	Firma - Kuruluş	Unvan	Bölge
Sabah	Tarlada Çalışan Kadın	Suriyeli Tarım İşçi	Burç Köyü-Gaziantep
Shahud Haj Abbas	Çiftçi / Suriye Dostluk Derneği	Baba / Dernek Başkanı	Kilis
Kemal Abbas	Çiftçi	Oğul	Kilis
Nimet Kevser Abbas	Çiftçi	Eş	Kilis
Üretici - Çiftçi	Firma - Kuruluş	Unvan	Bölge
Necdet Ceyhun Deniz	Deniz Tarım Ürünleri San.	Firma Sahibi	Nizip
Ayhan Akpek	Güvenal Zeytin	Firma Sahibi	Nizip
Bekir Karabacak	Yağ Gıda ve Tarım Ürünleri San. Ltd. Şti.	Firma Sahibi	Nizip
Esat Keskin	Beşler Gıda	Üretim Müdürü	Nizip
Zafer Sever	Beşler Gıda	Genel Müdür	Nizip
Kadir Gümüş	Gümüşoğlu Zeytin	Firma sahibinin oğlu	Nizip

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ
Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

Bülent Özdemir	Özdemir Tarım	Ziraat Mühendisi	Nizip
Maruf Marufoğlu	Zeytin Fıstık Derneği Onursal Başkanı	Avukat & Çiftçi	Nizip
Kamil Filik	N.Filik Sabunları	Firma Sahibi	Nizip
A. Rıza Dayı	Çiftçi ve İşleyici	Firma Sahibi	Nizip
Arif Ladin	Çiftçi	Çiftçi	Nizip
Necip Karakuş	Çavuşoğlu Zeytinyağı	Firma Sahibi	Nizip
Mustafa Çapan	Çapanoğulları Zeytinyağı	Firma Sahibi	Nizip
İbrahim Özkaya	Özkaya Sabun		Nizip
Ali İhsan Öztaş	Çiftçi ve İşleyici		Nizip
Burak Polat	Çiftçi ve İşleyici		Nizip
Abdulkadir Kocaman	Çiftçi ve İşleyici		Nizip
Bakr Ghazi Mohammed	Hayyawı		Nizip
Hafız Özaslan	Özaslan Yağ	Firma Sahibi	Nizip
Fatma Zehra Erbay	SBN Kimya	Firma Sahibi	Nizip
Halil Ögüt	Şahin Sabun Yağ	Firma Sahibi	Nizip
Arif Çetin	Sabun Fabrikası	Firma Sahibi	Nizip
A. Mithat Uygur	Sabun Fabrikası	Firma Sahibi	Nizip
Hasan Pala	Sabun Fabrikası	Firma Sahibi	Nizip
Çiftçi ve bayi	Firma - Kuruluş	Unvan	Bölge
Recep Akar	Tümosan Traktör Bayisi	Mühendis ve Çiftçi	Gaziantep
Levent Zıddıoğlu	Toros Gübre ve Zirai İlaç Damlama- Yağmurlama Sulama Sistemi Bayi	Bayi ve çiftçi	Kilis
Mümtaz Akıncı	Akıncı	Çiftçi-işlemeci	Kilis

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

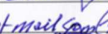
9.2. Çalıştay Katılımcı Listesi

11 Ocak 2018 tarihinde, saat 14.00 ile 18.00 arasında yapılan ve zeytinle ilgili ön sonuç ve proje fikirlerinin sektör ile paylaşıldığı çalıştay katılımcısı listesi aşağıda verilmiştir. Çalıştaya, ILO danışmanları ve proje yöneticisi, Zeytin Dostu Derneği başkanı, İKA yetkilisi, Suriye Ekonomik Forumu yöneticileri, Ravandalı Kadınlar Derneği, Kilis AÇEV saha sorumlusu, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler Birimi, Kilis Organik Zeytin Üreticileri Birliği, Kocabeyli Tarımsal Kooperatifi, Kilis Ticaret ve Sanayi Odası, Gaziantep Sanayi Odası, Nizip'ten sabun üreticisi ve Şanlıurfa'dan fidan üreticisi katılmıştır. Katılım imza formu aşağıda sunulmuştur.

		KATILIM İMZA FORMU			GAZİANTEP SANAYİ ODASI
Toplantı/Eğitim Konusu : ILO ZEYTİN VE ZEYTİN YAĞI SEKTÖR TOPLANTISI					
Toplantı/Eğitim Tarihi ve Süresi: 11.01.2018 / 14:00					
Sıra No	Katılımcı Adı-Soyadı	Firma/Kurum Adı / Ünvanı	Cep Telefonu	E-mail Adresi	İmza
1	Funda SURAN	ILO - Kısa Dönem Uzmanı	532 3420905	funda.suran@gmail.com	<i>Funda Suran</i>
2	Norhan Tunç Keleş	"	533 4736354	norhankeles@gmail.com	<i>Norhan Tunç Keleş</i>
3	Mohammad Damour	Syrian economic forum	533683286	mdamour@syrianef.org	<i>Mohammad Damour</i>
4	Muallih Kalfa	GSO	54228786	saliha@gsa.org.tr	<i>Muallih Kalfa</i>
5	WADDAH TAHHAN	GSO	5395634600	WADDAH62164@gmail.com	<i>Wadddah Tahhan</i>
6	Aynur DURA	Ravandalı Kadınlar Derneği	03380194069	-	<i>Aynur Dura</i>
7	Melek KAVRACI	AÇEV Saha Sorumlusu	05075678440	melekacaci@gmail.com	<i>Melek Kavrancı</i>
8	Hanide POLAT	S.S. Kocabeyli Tarımsal Kooperatifi	5539335760	-	<i>Hanide Polat</i>
9	Hüseyin POLAT	Kilis organik zeytin üreticileri birliği	5323136155	huseyinpolat742@hotmail.com	<i>Hüseyin Polat</i>
10	MURAT GEZİN	Zeytin Dostu Derneği Bölge 6/8 Malazgirt	0532 2865110	-	<i>Murat Gezin</i>
11	MANOLYA AY	G.B.B. Tarımsal Hizmetler D.B.	532 4325002	aymanolya73@hotmail.com	<i>Manolya Ay</i>
12	Yavuz Çelebi	Gaziantep Sanayi Odası	522 7265089	yavuz@gaio.org.tr	<i>Yavuz Çelebi</i>
13	Hüseyin BİRİK	Kocabeyli Fidanlıkçı Paylaşım	5469316634	huseyinbirik@gmail.com	<i>Hüseyin Birik</i>
14	Vakkas KOCA	İKA	537 917669	vakkas.koca@ika.org.tr	<i>Vakkas Koca</i>
15	Ayşe Gül ÖZSEK KANSU	ILO Program Sorumlusu	03124919770	ozsek@ilo.org	<i>Ayşe Gül Özsek Kansu</i>

F.42/05

F.42/05

		KATILIM İMZA FORMU		GAZİANTEP SANAYİ ODASI	
Toplantı/Eğitim Konusu : ILO ZEYTİN VE ZEYTİN YAĞI SEKTÖR TOPLANTISI					
Toplantı/Eğitim Tarihi ve Süresi: 11.01.2018 / 14:00					
Sıra No	Katılımcı Adı-Soyadı	Firma/Kurum Adı / Ünvanı	Cep Telefonu	E-mail Adresi	İmza
1	Gülseren Niyin Bulut	Aliaçık Fidanlık	532 2661800	aliaclik2@aliacik.com	
2	Mehmet ÖZCİTEPE	Kilis Ticaret ve Sanayi Odası	0532 4118444	mehmet.ozcitepe@hotmail.com	
3	Levent ZİDDİOĞLU	Ziddioğlu Zeytin İlaç Gübre	05426950491	toios78@gmail.com	
4					

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

9.3. Kaynakça

- International Labour Organization, (2016), Value Chain Development for Decent Work - How to create employment and improve working conditions in targeted sectors (ISBN: 978-92-2-130509-5 (print); 978-92-2-130510-1 (web pdf)). Retrieved from http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/---ifp_seed/documents/instructionalmaterial/wcms_434363.pdf / Second edition / ILO
- International Labour Organization, (2015), Potatoes and Leafy Green Vegetables: Value Chain Analysis (Akkar, Lebanon) (ISBN: 9789221302087; 9789221302094 (web pdf)) Retrieved from http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---arabstates/---ro-beirut/documents/publication/wcms_449868.pdf
- Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, Guidelines for Value Chain Selection Integrating economic, environmental, social and institutional criteria Retrieved from http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/instructionalmaterial/wcms_416392.pdf
- İpekyolu Kalkınma Ajansı, Discover the Potential of the Silk Road Districts (Adım Adım İpekyolu İlçeleri), Discover the Potential of The Silk Road Districts Gaziantep - Adıyaman – Kilis. by Silkroad Development Agency Retrieved from <https://www.ika.org.tr/upload/yayinlar/Discover-the-Potential-of-Silkroad-Districts-319514.pdf>
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, (2015) Economic Report 2015, (ISBN: 978-605-137-545-8), Retrieved from <https://www.tobb.org.tr/Documents/yayinlar/EkonomikRapor/Eng/2015%20Economic%20Report.pdf> by The Union of Chambers and Commodity Exchanges of Turkey
- Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, (2015), Effects of the Syrian Refugees on Turkey by Center For Middle Eastern Strategic Studies, 2015, (ISBN: 978-605-4615-95-7) Retrieved from <http://www.orsam.org.tr/files/Raporlar/rapor195/195eng.pdf>
- Which Country Produces Most Olives in the World? (02.04.2014), Olives in The World Retrieved from <http://www.whichcountry.co/which-country-produces-most-olives-in-the-world/>
- T.C Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü (2015), Zeytin ve Zeytinyağı Raporu Retrieved from <http://koop.gtb.gov.tr/data/56e95c1a1a79f5b210d91772/2015%20Zeytinya%C4%9F%C4%B1%20Raporu.pdf> Olive and Olive Oil Report, by Ministry of Customs and Trade, 2016
- Türkiye’de Tarım Alanları, TÜİK, Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü (BÜGEM) Retrieved from Türkiye’de Tarım Alanları <https://www.tarim.gov.tr/sgb/Belgeler/SagMenuVeriler/BUGEM.pdf>
- Fıstık Raporu, 2017, T.C. Ekonomi Bakanlığı Ministry of Economy Retrieved from <https://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-235483>
- ANOTHER SIDE TO THE STORY A market assessment of Syrian SMEs in Turkey 2017 Retrieved from http://buildingmarkets.org/sites/default/files/pdm_reports/another_side_to_the_story_a_market_assessment_of_syrian_smes_in_turkey.pdf

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ

Gaziantep ve Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Sektörleri için Değer Zinciri Analizi ve Proje Önerileri

- The Newyork Times'dan Somini Sengupta'nın 24 Ekim 2017 tarihli makalesi Retrieved from <https://www.nytimes.com/2017/10/24/climate/olive-oil.html>
- Tarım Ürünleri Piyasaları, Ocak 2017, TAGEM TÜİK Retrieved from <https://arastirma.tarim.gov.tr/tepge/Belgeler/TARIM%20ÜRÜNLERİ%20PİYASA%20RAPORLARI%20KLASÖRÜ/Zeytinyağı%20Tarım%20Ürünleri%20Piyasalarındaki%20Gelişmeler.pdf>
- Dünya Zeytin ve Zeytinyağı Verileri / World olive oil figures Retrieved from <http://www.internationaloliveoil.org/estaticos/view/131-world-olive-oil-figures>
- Türkiye'de Sulanan Bitkilerin Bitki Su Tüketim Rehberi Retrieved from www.tarim.gov.tr/TAGEM/Belgeler/Türkiyede%20Sulanan%20Bitkilerin%20Su%20Tüketimi%20Rehberi%205-9-2016.pdf
- Onuncu Kalkınma Planında 'Tarımda Su Kullanımının Etkinleştirilmesi Programı' Retrieved from http://odop.kalkinma.gov.tr/dokumanlar/15Tarimda_Su_Kullaniminin_Etkinlestirilmesi_Programi.pdf
- T.C. Gıda Tarım Ve Hayvancılık Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Tarımsal Yatırımcı Danışma Ofisi / Gaziantep İli Tarımsal Yatırım Rehberi Retrieved from https://www.tarim.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/gaziantep.pdf
- Pehlivan Gürkan (2015) "Turkish Olive and Olive Oil Sectoral Innovation System: A Functional - Structural Analysis". PhD Tesis, Middle East Technical University (METU), Ankara, 2015 Retrieved from <http://etd.lib.metu.edu.tr/upload/12619517/index.pdf>
- Türkiye'de Kooperatifçilik, T.C. GTB, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü Retrieved from <https://koop.gtb.gov.tr/kooperatifler-hakkinda/turkiyede-kooperatifcilik>
- Olivae Sayı 123 Dr. Nilgün Pehlivan Gürkan makalesi Retrieved from <http://koop.gtb.gov.tr/data/58244e541a79f57caca402ad/OLIVAE%20Eylül%202016%20Türkçe%20Versiyon.pdf>
- Zeytinyağı, Eflatun Yayınevi, 2009, Editörler: Fahrettin Göğüş, Mücahit Taha Özkaya, Semih Ötleş Retrieved from Hard copy
- 2016-2017 ÜRETİM SEZONU ZEYTİN VE ZEYTİNYAĞI REKOLTESİ ULUSAL RESMİ TESPİT HEYETİ RAPORU / UZZK Retrieved from http://www.nazillitb.org.tr/Portals/128/dosyalar/TURKIYE_2016-17_REKOLTE_RAPORU.pdf
- Nizip Zeytinyağı Sektör Analizi Raporu, 2014 Retrieved from <http://www.nto.org.tr/editorupload/file/Nizipzeytinsektoranaliziraporu.pdf>
- 2016/2017 Sezonu Türkiye Zeytin ve Zeytinyağı Rekolte Tahmini Retrieved from http://uzzk.org/Belgeler/2016_2017_REKOLTE_TURKIYE.PDF